

Міністерство освіти і науки України
Мукачівський державний університет
Педагогічний факультет

Кафедра теорії та методики початкової освіти

Лалак Н.В.

**Методичні рекомендації до вивчення курсу
«Я у світі» в початковій школі**

Мукачево 2016

Методичні рекомендації до вивчення курсу «Я у світі» в початковій школі для студентів денної та заочної форм навчання напряму підготовки 6.010102 «Початкова освіта» / Укладач: Н.В.Лалак – Мукачево: МДУ, 2016. – 90с. (3,36 др.арк)

Відповідальний за випуск: зав.кафедри теорії та методики початкової освіти д.пед.н., проф. Товканець Г.В.

Обговорено на засіданні кафедри теорії та методики початкової освіти, протокол №11 від 02.02.2016 р.

Рецензент: канд.пед.наук, доц.Черепаня Н.І.

Ухвалено Науково-методичною радою МДУ (протокол №7 від 23 лютого 2016 р.)

У посібнику міститься теоретичний та практичний матеріал щодо ефективної організації та проведення уроків «Я у світі» у початковій школі. Подано цікаві ідеї, методичні поради, рекомендації до вивчення тем освітньої галузі «Суспільствознавство», представлено дидактичний матеріал та розгорнуті плани-конспекти уроків названого курсу.

Рекомендовано студентам напряму підготовки «Початкова освіта» та педагогам-практикам сучасного загальноосвітнього навчального закладу.

© Лалак Н.В., 2016
© МДУ, 2016

ЗМІСТ

1.	Передмова	4
2.	Освітня галузь «Суспільствознавство» Державного стандарту початкової загальної освіти	6
3.	Особливості предмета «Я у світі»	11
4.	Типові труднощі в організації засвоєння програмового матеріалу освітньої галузі «Суспільствознавство» .	14
5.	Поради вчителю щодо роботи з підручниками «Я у світі» (3,4 клас)	16
6.	Контроль та оцінювання навчальних досягнень молодших школярів з курсу «Я у світі»	21
7.	Методичні рекомендації до вивчення тем освітньої галузі «Суспільствознавство» :	27
	тема «Людина»	27
	тема «Людина серед людей»	36
	тема «Людина в суспільстві»	46
	тема «Людина у світі»	58
8.	Післямова	68
9.	Перелік використаних та рекомендованих джерел	69
10.	Додатки	72

ПЕРЕДМОВА

Особливості соціально – економічних, політичних труднощів, які сьогодні переживає Українська держава, протиріччя розвитку нашого суспільства гостро вплинули на реформування системи освіти. Одним з головних завдань сучасної школи та основою всієї її навчально-виховної діяльності є формування в учнів цілісної наукової картини світу. Світоглядна зрілість дитини допомагає їй самостійно розібратися, правильно зорієнтуватися в складних подіях і явищах сучасного життя, забезпечує активну участь у будівництві демократичного суспільства. У молодших школярів слід формувати уявлення про життя, діяльність, боротьбу старших поколінь за незалежність Української держави, прагнення бути добрим, старанним і дисциплінованим учнем. У початкових класах соціальна та громадянська компетентності як ключові є міждисциплінарними та інтегруються через усі освітні галузі.

Значні можливості формування світогляду молодших школярів закладено у навчальному предметі «Я у світі». Новий за назвою курс введений у інваріантну частину навчального плану для 3-4 класів. Цей предмет реалізує галузь «Суспільствознавство» Державного стандарту початкової загальної освіти і спрямовується на соціалізацію особистості молодшого школяра, його патріотичне і громадянське виховання. Поступове нагромадження ставлень школярів до себе, до найближчого і віддаленого соціального середовища сприятиме розвитку їхньої самосвідомості і самовизначення у довкіллі.

Змістове наповнення курсу «Я у світі» зосередить учнів на усвідомлення суті взаємовідносин людини і суспільства, набутті демократичних цінностей, адекватному випробовуванню різноманітних соціальних ролей, засвоєнні поведінкових еталонів. Кожна тема має наскрізний характер, у 3 та 4 класах відрізняється обсягом та складністю змісту.

За своїм методичним образом цей курс відрізняється від інших дисциплін початкової школи. Предмет «Я у світі» має стати ядром виховного впливу на особистість молодшого школяра і бути органічно пов'язаним із системою знань, які передбачені іншими предметами та програмою

позакласної діяльності. Методична нестандартність має запобігти перевантаженню дітей, створити позитивні умови для навчання, пізнання соціального світу.

Пропоновані методичні рекомендації входять до комплексу теоретичного і методичного забезпечення студентів денної та заочної форм навчання напряму підготовки «Початкова освіта» з курсу «Методика навчання освітньої галузі «Суспільствознавство»». Викладені в посібнику теоретичні положення щодо ефективної організації та проведення уроків «Я у світі» у початковій школі проілюстровані практичним матеріалом: цікавими ідеями, методичними порадами, рекомендаціями до вивчення окремих тем.

Проте, наші рекомендації є тільки орієнтиром для майбутніх фахівців у підготовці та проведенні уроків «Я у світі». Переконані, що кожен педагог підбере свої ефективні форми, методи, прийоми роботи та знайде власні слова, щоб зацікавити учнів новим предметом і довести їм, як важливо навчитися пізнавати світ і себе в цьому світі.

ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ «СУСПІЛЬСТВОЗНАВСТВО» ДЕРЖАВНОГО СТАНДАРТУ ПОЧАТКОВОЇ ЗАГАЛЬНОЇ ОСВІТИ

Освітня галузь «Суспільствознавство» Державного стандарту початкової загальної освіти реалізується через навчальний предмет «Я у світі». Метою предмета є особистісний розвиток учня, формування його соціальної і життєвої компетентностей на основі поетапного засвоєння різних видів соціального досвіду, який охоплює загальнолюдські, загальнокультурні і національні цінності, соціальні норми, громадянську активність, практику прийнятої в суспільстві поведінки, толерантного ставлення до відмінностей культур, традицій, різних точок зору.

Ця мета досягається шляхом реалізації таких завдань:

- формування життєвих, соціальних, громадянських компетентностей молодших школярів у їх ставленні до природи, суспільства, інших людей і самих себе, а також найважливіших людських якостей, необхідних у власному житті, в різних сферах діяльності й співіснуванні з іншими живими істотами;
- виховання гуманної соціально активної особистості, яка усвідомлює свою належність до різних елементів етносоціального й соціально-культурного середовища, здатної розуміти значення життя як найвищої цінності; усвідомлювати переваги чеснот, норм, установок та якостей, притаманних громадянинові демократичного суспільства;
- оволодіння способами діяльності і моделями поведінки, які відповідають чинному законодавству України, враховують інтереси і потреби громадян, передбачають повагу і взаєморозуміння між людьми;
- розвиток навичок взаємодії у сім'ї, колективі, суспільстві через активне спілкування з соціальним оточенням, накопичення досвіду

- комунікативної діяльності, толерантної поведінки, співпереживання і солідарності з іншими людьми;
- формування основ споживчої культури, вміння самостійно прийняти рішення щодо власної поведінки у різноманітних життєвих ситуаціях;
 - випробування різноманітних соціальних ролей, де можна виявити навички соціально бажаної поведінки як громадянина, члена громади, дитячого колективу, як споживача, як учасника соціальних, культурних, природоохоронних акцій тощо.

Соціальна і громадянська компетентності як ключові мають міждисциплінарний характер, інтегруються через усі освітні галузі, і спрямовуються на соціалізацію особистості, набуття громадянських якостей, навичок співжиття і співпраці в суспільстві, дотримання соціальних норм і правил. Вони реалізуються через комплекс компетенцій, які мають специфіку залежно від конкретної галузі, предмета, вікових можливостей учнів.

У процесі навчання в учнів формуються уявлення та поняття про цілісність світу; природне і соціальне оточення як середовище життєдіяльності людини, її належність до природи і суспільства; засвоюються емпіричні та узагальнені уявлення і поняття, які відображають основні властивості й закономірності реального світу, розширюють і впорядковують соціальний та пізнавальний досвід.

Цей курс передбачає створення передумов для усвідомленого сприймання і засвоєння соціальних та морально-правових норм, історичних, національно-культурних традицій українського народу. Він враховує наступно-перспективні зв'язки між докільцям і основною ланкою школи.

Зміст програми, крім перелічених, містить культурологічні знання, й ті, що сприяють розвитку спостережливості, мислення дитини, уяви, пам'яті, самостійності, активності. А також особистісні компоненти, які забезпечують ставлення учнів до отримуваних знань, створюють міжсуб'єктність спілкування в процесі пізнавальної та комунікативної діяльності, виявляються

у переживаннях, смислотворчості учнів і є потужним джерелом мотивації їхнього навчання.

Розвивальний аспект цього предмета полягає у формуванні досвіду творчої діяльності учнів, розвитку загальнонавчальних (організаційних, загальномовленнєвих, загальнопізнавальних, контрольних-оцінних) умінь; оволодінні узагальненими способами дій; моделюванні культурних і статево-рольових стандартів поведінки в різних ситуаціях; розвитку активного пізнавального ставлення до природного та соціального оточення; пізнанні школярами своїх можливостей.

Найважливішим виховним спрямуванням змісту є формування в учнів найбільш значущих для українського народу цінностей: патріотизм, соціальна справедливість, первинність духовного щодо матеріального, природолюбство, людинолюбство, працелюбство, взаємоповага; виховання в дитини свого власного «Я», віри у свої сили, талант, здібності; вихованні гуманної, творчої, соціально активної особистості, здатної бережливо ставитися до природи, світу речей, самої себе, інших людей, розуміти значення життя як найвищої цінності.

Предмет «Я у світі» за навчальним планом реалізується в 3-4 класах і охоплює такі теми: «Людина», «Людина серед людей», «Людина в суспільстві», «Людина у світі», що сприяє поетапному усвідомленню учнями єдності компонентів «Я – сім'я – школа – рідний край – Україна – світ»; розкриває взаємодію людей у сім'ї, колективі, суспільстві; передбачає активне спілкування дітей з природним і соціальним оточенням, накопичення досвіду особистісного ставлення до системи цінностей демократичного суспільства.

У дидактико-методичній систематизації навчального матеріалу особливо важливого значення надається зв'язку його з життям, оскільки обмеженість відповідного досвіду учнів потребує постійного залучення й аналізу життєвих вражень – цієї головної чуттєвої опори набутих знань. Це ж стосується принципу поєднання методів і прийомів навчання – він передбачає активне й свідоме нагромадження, а відтак – і узагальнення вражень із різних джерел,

доцільну організацію самостійної й пошукової діяльності учнів. Це сприятиме пізнанню самими учням свого довкілля і самовизначенню у ньому, дасть можливість формувати у них елементарні навички дослідницької роботи, співпраці з іншим людьми і виробляти зацікавлене практичне ставлення до пізнаваних об'єктів.

Курс об'єктивно має міжпредметний характер, тому в його конструюванні забезпечено самостійне значення, оригінальний зміст, який не дублює соціального й науково-пізнавального матеріалу інших навчальних предметів. Водночас він є ядром виховного впливу на особистість дитини і органічно пов'язаний з системою знань, які передбачені іншими предметами, програмою позакласної діяльності, що забезпечить різнобічність та перспективність навчання, виховання і розвитку молодших школярів.

Проектування змісту курсу «Я у світі» ґрунтується на реалізації принципів, які уточнюють теоретичні вихідні для відбору змісту в зв'язку з віковими можливостями молодших школярів. Це, передусім, принципи світоглядної освіти: людиноцентризму, системності й цілісності, синтетичності, відкритості, плюралізму думок і свободи вибору, поєднання локального і глобального, гармонізації взаємин, стимулювання розвитку й саморозвитку особистості. А також дидактичні:

- *принцип відповідності цінностей українського суспільства особистісній формі їх існування* (до курсу включено не лише елементи знань про навколишній світ і місце в ньому людини, певні способи діяльності, а й досвід особистісного ставлення до навколишнього світу);
- *принцип взаємодії змістової та процесуальної сторін навчання*— врахування специфіки діяльності молодших школярів шляхом забезпечення чуттєвого сприйняття, організації активного спілкування дітей із природним і соціальним оточенням, накопичення досвіду ціннісного ставлення до навколишнього середовища;
- *принцип наступності й перспективності* в межах предмета та його зв'язок з іншими дисциплінами в системі початкового навчання;

- *принцип концентризму* – створення можливостей для того, щоб пов’язати відоме й невідоме, поступово ускладнювати матеріал, розвивати, розширювати, систематизувати уявлення про взаємодію людини з навколишнім світом, формувати досвід стосунків, вправляти в певних уміннях і навичках;
- *принцип здійснення зв’язку з реальністю*, якому надається особливе значення, оскільки обмеженість життєвого досвіду дітей вимагає постійного залучення й аналізу життєвих вражень.

Визначення змістового наповнення інтегрованого курсу „Я у світі” вимагає розв’язання загальної проблеми конструювання змісту початкової ланки освіти, взаємозв’язків його елементів, що дає змогу запобігти дублюванню матеріалу, орієнтуватися на перспективи навчання, виховання й розвиток молодших школярів. У процесі конкретизації зміст тем орієнтовано на розвиток особистості кожної дитини, що передбачає:

- включення її в активну пізнавальну діяльність, оскільки об’єкти вивчення важливо сприймати безпосередньо;
- застосування практичних методів навчання, що в навчальному процесі створюють умови, за яких дитина виступає суб’єктом соціальної практики;
- використання набутих дитиною знань про способи громадянської активності у знайомих, змінених, нових педагогічних ситуаціях, що впливатиме на розвиток досвіду індивідуальної творчої діяльності;
- створення умов для самовираження, організації комунікативного спілкування, застосування в навчальному процесі елементів дискусії, що є ефективними засобами розвитку особистості, її громадянських якостей.

ОСОБЛИВОСТІ ПРЕДМЕТА «Я У СВІТІ»

«Я у світі» - новий навчальний предмет, який справедливо називають першим курсом із громадянської освіти. Його опановують молодші школярі у третьому і четвертому класах. Продовження цього курсу знайде відображення у правознавстві, етиці, історії, географії, художній культурі та інших шкільних предметах. Цільове призначення названого предмета – організувати адекватне освоєння дитиною молодшого шкільного віку реального світу у його зв'язках і залежностях, створити базу для практичної діяльності учнів, їхнього всебічного розвитку.

Самою важливою особливістю є багатоплановість змісту предмета «Я у світі». Цей курс розширює смислові горизонти бачення учнів, спрямовує їх на усвідомлення сучасного контексту взаємовідносин людини і суспільства, набуття демократичних цінностей, засвоєння поведінкових еталонів. У змісті предмета першорядними є формування системи ставлень учнів до навколишнього світу, створення умов для вибору ними суспільних цінностей. Предмет охоплює такі теми: «Людина», «Людина серед людей», «Людина в суспільстві», «Людина у світі», що сприяє поетапному усвідомленню учнями єдності компонентів «Я – сім'я – школа – рідний край – Україна – світ». Першорядні елементи змісту, що задають мету реалізації програми : Україна - її державотворчі цінності, вироблення громадянських почуттів, поведінкових еталонів; зразок для вироблення в учнів власних життєвих стратегій - видатні постаті, успішні люди, патріотично спрямовані, що уміють переборювати життєві труднощі і йдуть до власної мети. Увага учнів зосереджується на: усвідомленні суті взаємовідносин людини і суспільства, набутті

демократичних цінностей; адекватному випробуванні різноманітних соціальних ролей, засвоєнні поведінкових еталонів.

У змісті, методиці, мотиваційному забезпеченні зберігається наступність між класами, оскільки курс органічно пов'язаний із системою знань, які передбачені іншими предметами. Окремі аспекти частково охоплювались предметами «Основи здоров'я», «Читання», «Українська мова», «Природознавство», програмою позакласної діяльності.

Значна питома вага етико-правової тематики цього курсу. Предмет «Я у світі» має світоглядний зміст і мусить стати ядром виховного впливу на особистість дитини. Увага педагогів акцентується на просвітницькій діяльності, спрямованій на формування негативного ставлення учнів до протиправних діянь. Проведення днів правових знань, використання інтерактивних педагогічних технологій, ділові та рольові ігри, моделювання життєвих ситуацій суспільних процесів та процедур, дискусії, робота в групах – забезпечать різнобічність та перспективність навчання, виховання і розвитку молодших школярів на уроках «Я у світі».

Крім раціонально-понятійних компонентів, широко представлено емоційні, що передбачають оцінку діяльність учнів, вибіркоче ставлення до об'єкту діяльності, самовираження, самооцінку, відгук на почуте і побачене тощо. Конкретні знання постають як засіб пізнання світу і життєтворчості, а не як кінцева мета. Основними завданнями є забезпечення активної позиції учня в набутті особистісних цінностей. А через них – суспільно значущих. Тому діяльність на уроці має приваблювати неадекватністю постановки навчальних завдань, які спрямовані на організацію пошуково-дослідної роботи. Максимальна опора на життєвий досвід учнів, який розвивається в процесі взаємодії учня з навколишнім світом. Створення такого соціокультурного середовища, в якому учні мають змогу пропустити через себе норми, приписи, правила, які виправдовують себе в суспільному житті. Розгляд світу і його подій з різних точок зору, з різних рольових позицій. Постійна зміна ролей зумовлює широту поглядів на світ людей, вчинків, поведінки, дозволяє їх

розглядати як взаємозумовлені, залежні одне від одного, створює умови для координації різних позицій. Важливо заохочувати звернення учня до власного «Я», до використання життєвого досвіду, до пробувальних дій, переборення труднощів, творення нового знання.

Мотивація навчально-виховного процесу на уроках «Я у світі». Учні повинні бути почутими, поставленими в ситуацію вибору змісту, форм діяльності, виду завдань і партнерів для їх виконання з позиції конструкторів знань, а не пасивних спостерігачів; мають переживати ситуацію успіху. Необхідний засіб активізації дітей, збудження інтересу до навчальної діяльності – це послідовне мотивування кожного етапу уроку (пошук опорних мотивів, питань і проблем)

Методична нестандартність має запобігти перевантаженню дітей. Ефективними методами навчання на уроці є: організація практичної, пошуково-дослідної роботи, діалог з учнем, розгортання теми як пошукової задачі, опора на позитивне підкріплення, стимулювання добрих намірів і вчинків, введення прогностичних задач, проектних завдань. Важливо передбачати багатоманітні розумові та практичні дії учнів, спрямовані на переробку інформації з різних джерел. Це завдання на встановлення послідовності явищ і подій, причинно-наслідкових зв'язків; виявлення чемності й вихованості дітей в особистій поведінці та у ставленні до людей; виявлення життєвої позиції щодо інших; на виявлення милосердя, чуйності; виявлення дитиною стану інших людей тощо.

Форми і методи реалізації предмета «Я у світі» мають бути різноманітні: це, як у В.Сухомлинського, уроки-подорожі в світ природи та людської праці, пошукова і дослідна робота, участь у народних і державних святах, відвідування храмів, музеїв, перегляд телевізійних передач, читання художньої літератури, зустрічі з цікавими людьми тощо. Значна увага на уроках «Я у світі» повинна приділятися проектним технологіям. Впровадження проектної технології спрямоване на стимулювання інтересу учнів до пошуку інформації,

розвиток дитини через розв'язання проблем і застосування здобутих знань у конкретній діяльності.

ТИПОВІ ТРУДНОЩІ В ОРГАНІЗАЦІЇ ЗАСВОЄННЯ ПРОГРАМОВОГО ЗМІСТУ .

Аналіз методичної літератури та спостереження уроків «Я у світі» дозволяють виділити типові труднощі в організації засвоєння програмового матеріалу.

- ❖ У постановці мети. Найголовніше - вона мусить мати реалістичний характер і бути прийнятою учнем.

Учені доводять, що мета, прийнята учнем, посилює мотивацію навчання, створює позитивний фон і утримується довше, у більшості випадків протягом усієї діяльності. Мета, яка нав'язана зовні і не сприйнята дитиною, наділена меншою мотиваційною силою, і молодший школяр швидко втрачає її. Тому важливо після постановки мети передбачити етап її опрацювання. Зокрема, учні міркують про значення поставленої мети (навіщо; для чого потрібно; що воно дає тощо) визначають способи досягнення мети (як; яким способом); передбачають можливі труднощі в її досягненні. Після такої роботи логічним буде завершальний етап, коли оцінні співвіднесуть мету з результатом, встановлять їх відповідність.

- ❖ Особистісно-орієнтоване спрямування освіти істотно змінює розуміння феномену цілі. Вона перестає мати форму стандарту освіченості або поведінки. Афективні цілі (співчувати, оцінювати), на відміну від когнітивних (знати, вміти), важко піддається об'єктивації. Їх розробка і вербалізація становлять значні труднощі для практика. Тому зразки постановки мети до уроків наводимо в орієнтовному плануванні змісту.

❖ Зловживання словесними методами.

Як показує практика, типовим недоліком у проведенні уроків є також зловживання словесними методами, коли ефект засвоєння змісту пов'язується із добрим розтлумаченням норми. Пріоритетним стає слово, а не жива взаємодія. Для вчителя важливим стає уміння розподіляти активність — свою власну і учнів шляхом розгортання різних видів діалогічних форм. Має бути "менше вчителя" — "більше учня!" Діалог — це зверненість до іншого, жива взаємодія, яка породжує партнерські стосунки. Натомість і зміст уроку, і методи його проведення мають актуалізувати рефлексивні шари свідомості учня, спрямувати кожного прагнути більшого: більше знати, читати, уміти.

❖ Правильне оцінювання діяльності учнів, створення ситуації успіху в процесі оволодіння програмовим матеріалом.

Оцінюючи навчальні досягнення школярів, педагогу слід брати до уваги не тільки продемонстровані учнями знання і вміння, а й передусім уміння застосовувати їх у навчальних і життєвих ситуаціях.

❖ Вміння збалансувати питому вагу інформативного і діяльнісного компонентів навчання.

Учитель повинен віднайти такі прийоми роботи в методичному апараті, які б спонукали до партнерських взаємин, містили мотивацію до дії, до самовираження в різних формах активності.

Такими можуть бути завдання типу:

- Придумайте іншу кінцівку цієї історії...
- Візьміть інтерв'ю в учня, який...
- Знайдіть докази "за" і "проти"...
- Висуньте припущення про те, що могло б статися, якби...
- Зробіть діаграму улюбленої сцени на столі...
- Перелічіть причини, чому сподобалось і чому не сподобалось...
- Організуйте аукціон добрих справ...
- Придумайте нове призначення для...
- Напишіть оголошення про...
- Придумайте рекламу...
- Пошийте костюм для улюбленого героя.
- Придумайте автомобіль для улюбленого героя.

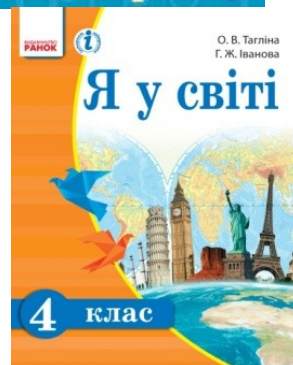
ПОРАДИ ВЧИТЕЛЮ ЩОДО РОБОТИ З ПІДРУЧНИКАМИ «Я У СВІТІ» (3,4 КЛАС)

Вивчення предмета «Я у світі» здійснюється за підручниками авторів:

- ❖ Н.М. Бібік «Я у світі» (3, 4 клас).

- ❖ О.В. Тагліна, Г.Ж. Іванова «Я у світі» (3, 4 клас).

Зміст підручників відповідає змісту освітньої галузі «Суспільствознавство» і програми «Я у світі». Загальна структура класична: підручник складається з розділів, а розділи — з параграфів. У матеріалі, наведеному в підручнику, виділяються два компоненти — текстовий (основний, додатковий і пояснювальний тексти) і позатекстовий (апарат орієнтування, запитання і завдання, апарат організації засвоєння навчального матеріалу, ілюстративний матеріал, підписи-пояснення до ілюстрацій тощо).

Орієнтуватися в підручнику нескладно. В цьому допомагає апарат орієнтування, що включає вступ, зміст, умовні позначки («Поділись своїми думками», «Ознайомся з думкою інших людей», «Дай відповідь на запитання», «Робота в парі», «Робота зі словничком» та ін.), а також зміст, покажчик,

словничок, виноски на сторінках тощо.

Параграфи підручника містять компоненти, що стимулюють активну пізнавальну діяльність учнів. Їх дібрано відповідно до структури уроку і з урахуванням часу, відведеного на роботу з підручником на уроці.

Рубрика «Поділись своїми думками», з якої починається параграф, дозволяє здійснювати мотивацію й актуалізацію опорних знань, структурувати подальший процес вивчення матеріалу» активізувати розумову діяльність учнів, стимулюючи їх міркувати над певним питанням або явищем і висловлювати свої думки. Ця рубрика містить завдання проблемного характеру і такі, що спрямовані на формування розумових операцій (аналізу, класифікації, узагальнення).

Рубрика «Я хочу дізнатися» забезпечує постановку мети і визначення теми уроку — їх формулюють учні (спочатку разом з учителем, а потім самі). Тема і мета уроку можуть бути сформульовані усно, під час фронтальної роботи в класі, а вже потім прочитані в підручнику. Основний текст параграфа дає можливість дітям здобути й осмислити нову інформацію, співвіднести її з власними знаннями. Він дозволяє підтримувати активність учнів і їхній інтерес до розв'язання поставлених проблем.

Рубрика «Ознайомся з думками інших людей» забезпечує вивчення нового матеріалу. Учні працюють з текстами підручника, які висвітлюють певне питання і передають думки різних людей щодо нього.

Пропоновані різноманітні форми роботи з текстом: дібрати заголовки, розділити текст на змістові частини, скласти план, придумати запитання до тексту, попрацювати зі словничком; скласти план розповіді за допомогою піктограм, схем або ключових слів; скласти таблицю за текстом, **упорядкувати** текст з опорою на таблицю; скласти схему, упорядкувати текст з опорою на схему; скласти текст-міркування.

Тексти підручника спонукають до власних суджень, висновків, міркувань, поєднують ознаки наукового й науково-популярного стилів, містять інформаційний та емоційно-ціннісний компоненти.

Реалізація особистісно-орієнтованої моделі навчання здійснюється в підручниках завдяки діалогічному викладу навчального матеріалу, який

передбачає діалоги «учень — учитель», «учень — учні», «учень — учень». Підручник дає можливість попрацювати зі схемами і таблицями, отримати з них необхідну інформацію. Наприкінці кожного параграфу є рубрики «Я дізнався...», «Я буду прагнути...», які допомагають формувати контрольні-оціночні функції навчальної діяльності учнів.

Тексти й завдання, запропоновані в підручниках, сприяють формуванню вмінь учнів використовувати здобуті знання в навчальних і життєвих ситуаціях, застосовувати їх для розв'язання практичних проблем. Ось приклади таких завдань: «Як діяти в такій ситуації...», «Як пояснити за допомогою тексту...».

Під час виконання завдань учні можуть висувати нові ідеї й обговорювати інформацію. Запитання й завдання забезпечують цілісне осмислення й узагальнення учнями здобутої інформації на основі обміну думками між собою і з учителем, вироблення власного ставлення до навчального матеріалу.

Завдання в підручнику різні за формою. Вони спираються на наявний досвід дітей і орієнтують учнів на різні способи отримання інформації, навчають працювати з різними джерелами (ілюстраціями та текстами підручника, схемами, таблицями, діаграмами).

Предметно-тематична організація змісту допомагає школяреві найцілеспрямованіше розглянути себе у взаємозв'язку і взаємозумовленні з іншими компонентами світу в системах: я — я; я — інша людина; я — суспільство; я — світ.

У третьому і четвертому класах зміст залежностей у кожній із названих систем ускладнюється, збагачується частка самостійності учнів у засвоєнні програмового змісту. У моделі розвитку особистості Л.С.Виготський подає ідеальну картину будь-якого пізнання: дитина рухається від залежності до самостійності. Саме такий напрям важливо методично розгорнути під час опрацювання предмета за етапами

1. **Діагностичний** (Хто я і який я? Яким є інший? Чим відрізняється від мене? Що таке добро - зло? і т.д.). На цьому етапі робиться своєрідний зріз наявного капіталу знань учня про себе, інших, навколишній світ. Пізнати себе —

цю роботу не можна передоручити іншому. Тому чим більше вправ на осмислення себе, своїх перспектив, тим гнучкішою і еластичнішою стає *психіка* дитини, тим успішніше вона входить у соціальні зв'язки.

2. **Функціональний або операційний**, коли висуваються гіпотези про об'єкт пізнання, розв'язуються прогностичні задачі; учні вступають у діалог щодо засадничих істин у системі: я — **ІНШИЙ**, я — **НАВКОЛИШНІЙ** світ: правда — неправда, добро — **ЗЛО**. Саме діяльність учня поєднує в єдине ціле множину процесів, які зумовлюють появу й функціонування нового знання, дозволяють розкрити неоднозначність впливу різноманітних умов. Тому учитель має накопичувати якомога більше прикладів таких діяльностей, які формують досвід: описати гарне в іншій людині; дати характеристику партнеру, визначити функцію об'єкта; розгорнути критичну характеристику явища, спробувати на щось подивитися з іншого боку, з іншої точки зору; передбачити різні варіанти розвитку подій тощо.

3. Етап практичної, а за певних умов і творчої самореалізації учня, оформлення компетентності у певній сфері життя. Цьому сприяють прийоми типу: Навчи мене - це презентації соціальних проектів, участь у колективних справах, іграх тощо. Як мовиться в одному із прислів'їв народів світу «Той, кого несуть на руках, не знає, який довгий шлях до міста». Тому лише через подолання пізнавальних утруднень, проблем, пробуючи дії власні учень набуває соціального досвіду.

Названі етапи, по суті, розгорнуто в підручниках через методичний апарат. Також тут обрано варіант подання змісту через сюжетне розгортання, через подію-задачу, історію вчинку, розповіді, що забезпечує наочність, зрозумілість соціальних категорій, зумовлює емоційний відгук на події, явища, факти. Для переконання учнів у важливості моральних імперативів задіяно бінарні опозиції: добрий вчинок змінює світ на краще; злий — руйнує, нищить; ввічливість породжує гарне ставлення; грубощі — відштовхують від себе. Проблематизація навчального матеріалу через систему задач-ситуацій допомагає учням ув'язати розрізнені явища-деталі в широку картину уявлень

про світ, життя людини, а моральні висновки з особистісної цінності перетворити на соціально значимі.

Підручник передбачає багатоманітні розумові та практичні дії учнів спрямовані на переробку одержаної інформації з різних джерел. Це завдання на встановлення послідовності явищ і подій; встановлення причинно-наслідкових зв'язків; виявлення чемності й вихованості дітей в особистій поведінці та у ставленні до людей; виявлення життєвої позиції щодо інших.

Ілюстративний матеріал підручника виступає, з одного боку, наочною опорою для вираження змісту, моделювання соціальних ситуацій, з іншого – має посилювати пізнавальний, емоційний аспекти навчання, сприяти запам'ятовуванню інформації, націлювати на творчу діяльність. Зміст підручника ґрунтується на принципах науковості, полікультурності, інтегративності, єдності навчання та виховання на засадах гуманізму, взаємоповаги між націями і народами в інтересах людини, родини, суспільства, держави.

Підручник «Я у світі» має стати методичним орієнтиром для вчителя, що допоможе визначити послідовність введення понять глибину їх розкриття раціонально розподілити час між окремими темами програми, організувати різноманітну навчальну діяльність учнів на уроці.

КОНТРОЛЬ ТА ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З КУРСУ «Я У СВІТІ»

Контроль та оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів загальноосвітніх навчальних закладів здійснюється відповідно до наказу Міністерства освіти і науки від 21.08.13 № 1222 «Про затвердження орієнтовних вимог оцінювання навчальних досягнень учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти». У процесі навчання він є одним із важливих засобів мотивації і стимулювання навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів. Так, позитивна оцінка у поєднанні з іншими мотивами учіння сприяє розкриттю перспектив успіху дитини, створює і підтримує позитивний емоційний настрій, викликає бажання вчитися, сприяє формуванню адекватної самооцінки.

Виявлення рівня навчальних досягнень учнів відбувається в процесі контролю, структурними компонентами якого є перевірка та оцінювання результатів навчальної діяльності. Об'єктами контролю у процесі початкового навчання є складники предметних компетентностей: знання про предмети і явища навколишнього світу, взаємозв'язки і відношення між ними; вміння та навички застосовувати засвоєні знання; досвід творчої діяльності; ціннісні ставлення. Основними функціями контролю і оцінювання навчальних досягнень учнів є: мотиваційна, діагностувальна, коригувальна, прогностична, навчально-перевірювальна, розвивальна, виховна.

Діагностувальна функція контролю дає змогу учителям виявити прогалини і помилки в знаннях і вміннях відповідно до поставлених цілей, з'ясувати причини їх виникнення і відповідно коригувати учбово-пізнавальну діяльність школярів та способи управління нею. Таким чином у процесі контролю відбувається «коригування», а не «доучування». Отримані результати контролю використовуються з метою прогнозування шляхів удосконалення методики навчання предмета в цілому, передбачення засобів удосконалення результатів навчальних досягнень окремих учнів.

Навчально-перевірювальна функція контролю полягає, насамперед, у поліпшенні якостей знань та вмінь молодших школярів. Так, організація перевірки в логічній послідовності – з одного боку, та вимога повноти й

обґрунтування відповідей – з іншого, забезпечують систематизацію і узагальнення засвоєного змісту. Спонування дітей до використання результатів спостережень, прикладів з власного життя поглиблює і розширює їхні знання та вміння. Усне або письмове виконання різномірівневих завдань, що перевіряються сприяє їх осмисленню, усвідомленню та закріпленню, застосуванню за зразком, за аналогією та у нових ситуаціях.

Контроль сприяє розвитку волі, уваги, мислення, пам'яті, мовлення учнів, їх пізнавальної активності і самостійності. У процесі контролю доцільно формувати вміння взаємо- і самоконтролю (взаємо- і самоперевірки, взаємо- і самооцінювання), взаємо- і самокоригування, що є одним із його найважливіших завдань, а також розвивати рефлексивні уміння, тобто здатність обмірковувати свої дії, критично оцінювати їх і свідомого ставитися до навчання.

Результати контрольно-оцінної діяльності мають виховне значення. Об'єктивно і методично правильно організований контроль розкриває невикористані резерви, можливості дитини, стимулює учнів до систематичної наполегливої праці, зумовлює формування важливих якостей особистості: відповідальності, здатності до подолання труднощів, самостійності.

Перевірка й оцінювання передбачає систематичне й об'єктивне визначення рівня навчальних досягнень учнів відповідно до програмових вимог. Систематичність зумовлена дидактичною доцільністю здійснення контролю на всіх етапах процесу навчання. Об'єктивність контролю полягає у запобіганні вчителем суб'єктивних і помилкових оцінних суджень, які не відображають реальних досягнень учнів у навчанні.

Об'єктами контролю у курсі «Я у світі» є такі суспільствознавчі аспекти:

- знання, які відображають усі види соціального досвіду (переважно на рівні уявлень і понять);
- досвід здійснення способів діяльності в соціальній сфері;
- досвід творчого застосування набутих способів діяльності в змінених ситуаціях;

- досвід емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього світу, до різноманітних видів діяльності, зокрема навчальної, громадянської.

Вимогами до оцінювання навчальних досягнень учнів визначено:

- обсяг інформації про предмети, об'єкти і явища соціальної дійсності; її якість (знання конкретних фактів, правил чи зв'язків і залежностей);
- активність (від репродуктивної до творчого вираження) у набутті досвіду спілкування, поведіння, взаємодії у праці, навчанні, грі; прогнозування результатів власних вчинків; випробовуванні різних соціальних ролей;
- вияв інтересу до навколишньої дійсності, надання переваги знанням, які можна здобути самостійно з різних джерел; зосередженість на досягненні результату, прагнення до успіху;
- вияви громадянських почуттів у різноманітних ситуаціях (обов'язку, патріотизму, відповідальності тощо).

Навчальною програмою передбачено періодичний, тематичний, семестровий та річний контроль. Перевірка навчальних досягнень учнів на уроках «Я у світі» здійснюється під час поточного і тематичного контролю.

Поточна перевірка – динамічна і гнучка перевірка результатів навчання, що супроводжує процес становлення умінь і навичок. Поточна перевірка застосовується на всіх етапах уроку як у фронтальній, так і в індивідуальній та груповій формах різними методами: усної перевірки (бесіда, розповідь учня); письмової перевірки (письмова самостійна робота).

Засобами оцінювання навчальних досягнень учнів під час поточної перевірки можуть бути: текстовий та ілюстративний матеріали, методичний апарат підручника; життєві ситуації до окремих тем; сконструйовані різнорівневі завдання; практичні роботи в практично дієвій формі та на виконання мислительних дій; самооцінювання та ін.

Тематична перевірка здійснюється після засвоєння учнями змістових ліній (розділів) на основі поточного оцінювання. Під час тематичної перевірки знання учнів уточнюються, поглиблюються, розширюються,

систематизуються. Вона вимагає від учнів максимальної самостійності і здійснюється переважно у письмовій формі (виконання тестових і текстових завдань).

Семестрова оцінка виставляється на основі тематичних балів.

Річний бал виставляється на основі підсумкових балів за семестри.

Рівень навчальних досягнень учня/учениці	Бали	Характеристика навчальних досягнень учня/учениці
Початковий	1	Учень/учениця розрізняє об'єкти вивчення серед інших і виконує окремі навчальні дії без усвідомлення мети роботи (за зразком, за детальною інструкцією)
	2	Учень/учениця фрагментарно відтворює незначну частину матеріалу, має поверхові уявлення про об'єкт вивчення; особливо утруднюється в ситуаціях вибору й аргументації правильної поведінки, оцінки вчинків тощо; виявляє здатність до елементарного викладу думки
	3	Учень /учениця відтворює менше половини навчального матеріалу. Віддає перевагу конкретному перелічуванню фактів, дій, вчинків, утруднюється аргументувати, робити висновки, узагальнення
Середній	4	<p>Учень /учениця знає близько половини навчального матеріалу; утруднюється встановити зв'язки й залежності між явищами; спрогнозувати результат діяльності людини, вчинків своїх ровесників, ланцюжки походження речей тощо.</p> <p>Може діяти відповідно до зорової опори, детальної інструкції</p>
	5	<p>Учень/учениця розуміє основний навчальний матеріал, може, хоча й неточно, відтворити конкретні факти, правила.</p> <p>Утруднюється в оцінних судженнях, висловленні власної думки; ілюструванні правил прикладами</p>

	6	<p>Учень/учениця знає близько половини навчального матеріалу; утруднюється встановити зв'язки й залежності між явищами, спрогнозувати результат діяльності людини, вчинків своїх ровесників, ланцюжки походження речей тощо.</p> <p>Може діяти відповідно до зорової опри, детальної інструкції.</p> <p>Відповідь правильна, але недостатньо осмислена й переконлива.</p> <p>Утруднюється робити узагальнюючі висновки на основі засвоєної конкретної інформації.</p> <p>З допомогою вчителя може аналізувати, порівнювати, робити висновки, висловлювати оцінні судження</p>
Достатній	7	<p>Учень/учениця правильно, логічно відтворює навчальний матеріал, підтверджує думку прикладами з власного життя; застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях; соціальна взаємодія, виконання тривалих (наприклад, проектних завдань) потребують незначного стимулювання і підтримки</p>
	8	<p>Обсяг знань в учня (учениці) достатньо повний; він (вона) застосовує їх у стандартних ситуаціях; прагне встановлювати зв'язки й залежності між окремими явищами, фактами, загалом контролює власну поведінку.</p> <p>Виявляє інтерес до соціальної тематики, ініціює різноманітні проекти, але не завжди активний у їх завершенні</p>
	9	<p>Обсяг знань в учня (учениці) достатньо повний; він (вона) застосовує їх у стандартних ситуаціях; прагне встановлювати зв'язки й залежності між окремими явищами, фактами, загалом контролює власну поведінку.</p> <p>Уміє засвоєні цінності, норми поведінки частково застосовувати в змінених ситуаціях</p>
Високий	10	<p>Учень/учениця володіє глибокими і міцними знаннями, шукає додаткову інформацію з інших джерел (книг, довідників тощо).</p> <p>Виявляє стійкий інтерес до змісту й процесу навчальної діяльності.</p> <p>Застосовує норми поведінки в змінених ситуаціях, оцінює поведінку власну та однокласників</p>

	11	<p>Учень/учениця володіє узагальненими знаннями, користується додатковими джерелами інформації. Використовує їх для постановки й дослідження інших проблем.</p> <p>Виявляє сприйнятливість до нових знань, випробовує різні шляхи для досягнення результату, прагне успіху.</p> <p>Виявляє ініціативу в реалізації норм і правил поведінки в класі, спонукає до цього інших</p>
	12	<p>Учень/учениця володіє дієвими знаннями, які охоплюють не лише конкретні факти, але й сутнісні характеристики, взаємозв'язки й залежності між явищами в сфері соціального життя (вчинок і наслідки, зв'язок між якістю праці і результатами тощо).</p> <p>Виявляє сприйнятливість до нових знань, випробовує різні шляхи для досягнення результату, прагне успіху.</p> <p>Виявляє ініціативу в реалізації норм і правил поведінки в класі, спонукає до цього інших.</p> <p>Самостійно ставить пізнавальну мету, ініціює нові ідеї, які втілює на практиці (це можуть бути соціальні проекти).</p> <p>Володіє загальними способами діяльності в межах навчальної програми</p>

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ
ТЕМ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ «СУСПІЛЬСТВОЗНАВСТВО»**

ТЕМА. ЛЮДИНА

Тема "Людина" вводить дитину в світ власного "Я", допомагає усвідомити неповторність кожної людини, зумовлює бажання й потребу пізнавати себе й навколишній світ за допомогою органів чуття, розуміння цінності людського життя і взаємин між людьми, які передбачають чесність, доброту, відповідальність тощо.

Державні вимоги щодо рівня загальноосвітньої підготовки учнів

В 3 класі учень:

- *знає*, що відрізняє людину від тварини (мислення, мова, праця);
- *має уявлення* про:
 - умови росту й розвитку дитини;
 - залежність наполегливості, старанності у досягненні цілей;
 - *володіє прийомами* (планування робочого часу, тренування уваги, зосередженості, досягнення успіху, запам'ятовування);

- виявляє інтерес до своєї зовнішності;
- прагне до акуратності; до самовиховання;
- розпізнає вчинки;
- дає оцінку виявам характеру;
- наводить приклади залежності успіху людини від її поведінки.

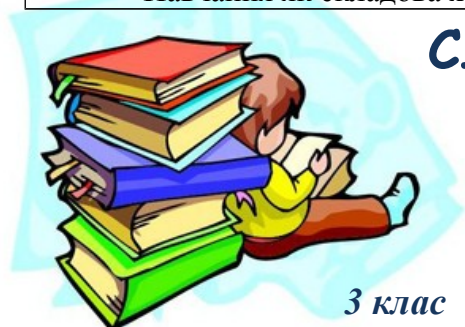
В 4 класі учень:

- має уявлення про неповторність кожної людини (зовнішність, поведінка, здібності, характер);
- неприпустимість заподіяння будь-якої шкоди собі й іншим;
- можливості людини; значення знань, освіти, працелюбства в житті людини, в досягненні успіхів;
- наводить приклади досягнень людей

Таблиця 1

Зміст навчального матеріалу

3 КЛАС	4 КЛАС
<p>Людина – як частина природи і суспільства.</p> <p>Розвиток людини протягом життя.</p> <p>Вчимося вчитися.</p> <p>Людське «Я».</p> <p>Зовнішність людини.</p> <p>Вияви характеру (чесність, доброта, щедрість, працьовитість).</p> <p>Прагнення до самостійності.</p> <p>Навчання як складова життєвого успіху.</p>	<p>Неповторність кожної людини.</p> <p>Життя людини – найвища цінність.</p> <p>Людське «Я».</p> <p>Історії досягнень людини в науці, спорті, мистецтві (на вибір вчителя й учнів).</p> <p>Обговорення можливостей досягнення успіху.</p>

3 клас

СЛОВНИЧОК до теми «ЛЮДИНА»

4 клас

Боярин - великий землевласник, що належав до князівського двору.

Зовнішність — зовнішній вигляд людини.

Егоїст – людина, яка над усе ставить свої особисті інтереси.

Декларація — документ, офіційна заява, де проголошуються основні принципи зовнішньої та внутрішньої політики держави чи програмні положення партій та організацій.

Дискримінація — порушення прав

Євангеліє – частина Біблії, Новий Заповіт.

Інтуїція – чуття, проникливість, здогад.

Купець – особа, яка займалася приватною торгівлею.

Літопис – описи найважливіших подій в історичній послідовності.

Людина — жива істота, що володіє мовленням, здатна мислити, уміє творити й використовувати знаряддя праці, створює собі та іншим настрій.

Мораль – норми і принципи поведінки людей.

Повчання – порада, напучення; твір, що містить поради, напучення.

Ремісник – особа, яка володіє яким-небудь ремеслом і виготовляє ручним способом вироби на продаж та на замовлення.

Розвиток — незворотні закономірні зміни, набуття нових властивостей, здобуття знань, умінь.

Суспільство - об'єднання людей, які взаємодіють, залежать одне від одного; сукупність людей, об'єднаних певними стосунками, способом виробництва.

людини

Гідність — особливе моральне ставлення людини до самої себе і ставлення до неї з боку суспільства, у якому визнається цінність особистості.

Людство — усі люди на Землі, людська спільнота, людський рід.

Можливість — здійсненність, допустимість чого-небудь за певних умов.

Неповторний — такий, що не може повторитися, відбутися ще раз.

Особистість — окрема людина із власними рисами характеру, поведінкою, культурою.

Талант — видатні природні здібності людини; обдаровання.

Успіх — значні досягнення, удача; громадське визнання, схвалення чийось досягнень.

Філософ — мислитель, який розробляє питання світогляду.

Цінність — певна матеріальна або духовна вартість; важливість, значущість чого-небудь.

«Цікаво знати»

Найбільшими країнами за чисельністю населення є Китай та Індія (більше 1 млрд. 360 млн. чол). Україна займає 31 позицію з населенням 44 млн., а найменша країна - [Піткерн](#). Її чисельність всього 48 жителів.

№	Країна	Населення
-	Світ	7 256 490 011
1	 Китайська Народна Республіка	1 368 660 000
2	 Індія	1 251 695 584
3	 США	321 368 864
4	 Індонезія	255 993 674
5	 Бразилія	204 259 812
6	 Пакистан	199 085 847
7	 Нігерія	181 562 056
8	 Бангладеш	168 957 745
9	 Росія	142 423 773
10	 Японія	126 919 659
11	 Мексика	121 736 809
12	 Філіппіни	100 998 376
13	 Ефіопія	99 465 819
14	 В'єтнам	94 348 835
15	 Єгипет	88 487 396
16	 Іран	81 824 270
17	 Німеччина	80 854 408
18	 Туреччина	79 414 269
19	 ДР Конго	79 375 136
20	 Таїланд	67 976 405
31	 Україна	44 429 471
235	 Ватикан	842
236	 Кокосові острови (Кілінг)	596
237	 Піткери	48

Як вітаються в різних країнах світу

Росія. Люди при зустрічі бажають один одному здоров'я і обмінюються дружнім рукоштовками.

Німеччина. Строго! До 12 дня говорять "Добрий ранок", з 12 до 17 - "Добрий день", після 17 - "Добрий вечір".

США. Питання: "Як справи". Відповідь: "Все чудово!", Навіть якщо далеко не все відмінно. Сказати "погано"-це верх непристойності!

Ізраїль. Люди один одному говорять "Мир вам!"

Іран. Люди один одному говорять "Будь весел!"

Гренландія. Люди один одному говорять "Гарна погода!", навіть якщо за вікном мінус 40 градусів і дме сирий вітер!

Франція. При зустрічі і прощанні в неофіційній обстановці прийнято цілуватися, торкаючись один одного щоками по черзі і посилаючи в повітря від одного до п'яти поцілунків.

Італія. Люди один одному говорять "Чао!".

Країни Латинської Америки. При зустрічі прийнято обніматися навіть якщо це малознайома або зовсім незнайома людина.

Лапландія (регіон у Фінляндії, Швеції та Норвегії). При зустрічі люди труться один об одного носами.

Японія. При зустрічі люди кланяються одним з трьох видів поклонів-найнижчим, середнім з кутом в 30 градусів або легким.

Китай. При зустрічі люди кланяються з витягнутими уздовж тіла руками.

Індія. Люди в знак вітання руки складають разом і шанобливо притискають їх до грудей.

Арабські країни. При зустрічі люди схрещують руки на грудях.

Самоа (острівна держава в Тихому океані). При зустрічі люди обнюхують один одного.

Деякі індійські народи при зустрічі знімають взуття.

Рубрика «Із методичної скарбнички»

Дидактичні ігри

Гра «Доповни речення»

1) Щоб народжений людиною став нею, йому потрібно...

- 2) Людину творить ..., в якій вона народилась, але й країну створює...
- 3) Вищою за звіра, вищою за інших роблять людину... і ... (Знання і розум)
- 4) Людина долає перешкоди не ... (силою), а знанням і ... (розумом).

Гра «Правильний вибір» — позначте «+» правильне твердження.

- без спілкування з людьми, без виховання і навчання людське маля виростає маленьким звірятком;
- без спілкування з людьми, без виховання і навчання людське маля виростає працьовитою людиною;
- знання і розум — найсильніша зброя; усіляку перешкоду людина, як звір, намагається здолати силою.

Гра «Так чи ні?»

Чи погоджуєтесь ви з думкою, що людина — частина природи? Давайте з'ясуємо, що в людини є від природи. Відповідайте «Так» або «Ні».

Потреба в праці (Так) . Потреба в їжі (Так). Потреба в теплі (Так).
Потреба в розвагах (Ні). Потреба в повітрі (Так). Потреба в продовженні роду (Так) . Потреба в грошах (Так). Потреба в комп'ютерах (Так)

КОНТРОЛЬ І ОЦІНЮВАННЯ

Я У СВІТІ

Контрольна робота з теми «Людина»

І варіант

Вибери правильні варіанти відповідей

1. Найголовнішим чудом світу є:
а) велосипед; б) літак; в) людина

2. Людина, на відміну від інших живих організмів:
 - а) розвивається; б) працює; в) розмножується.
3. Для нормального розвитку дитини необхідні умови:
 - а) повноцінно харчуватися
 - б) читати лежачи
 - в) допізна дивитися телевізор

Випиши

4. Ознаки людини як представника суспільства

Народжується, харчується, росте, розмовляє, дихає, міркує, плаче, розмножується, радіє, працює, спілкується, помирає.

5. Позитивні риси характеру

Чуйність, доброта, хитрість, самолюбство, акуратність, щедрість.

6. Досягти успіху кожній людині допоможуть

Лінощі, працьовитість, гордість, хитрість, вимогливість до себе, наполегливість, егоїзм, талант, самоконтроль.

Продовж речення

7. Людське „Я” проявляється в

Бути самостійним означає -

II варіант

Виберіть правильні варіанти відповідей

1. Найголовнішим чудом світу є:
 - а) людина б) будинок; в) тварина
2. Людина, на відміну від інших живих організмів:
 - а) народжується; б) мислить; в) живиться.
3. Для нормального розвитку дитини необхідні умови:
 - а) вчасно лягати спати
 - б) весь день сидіти за комп'ютером
 - в) не дотримуватися режиму дня.

Випиши

4. Ознаки, що відрізняють людину від тварини

Вигодує своїх дитинчат молоком, ходить на двох ногах, має розвинений мозок, живе у відкритій природі, виконує роботу руками, спілкується за допомогою мови.

5. Негативні риси характеру

Чесність, недбалість, жадібність, працьовитість, необов'язковість.

6. Досягти успіху кожній людині допоможуть

Лінощі, працьовитість, гордість, хитрість, вимогливість до себе,

наполегливість, егоїзм, талант, самоконтроль.

Продовж речення

7. Красива людина

Бути самостійним означає...

Тестування

до теми Людські чесноти.

1. Продовж речення.

Учень, який переплутавши номер телефону і потрапивши до іншої людини, мовчки кинув слухавку, забув про ...

О ввічливість О щедрість О доброту

2. Продовж речення.

Школярку, яка пригостила сусідку по парті цукеркою, можна назвати ...

О ввічливою О щедрою О скупкою

3. Продовж речення.

Якщо учень пропускає в дверях однокласниць, заходячи у клас або школу, то він є ...

О ошадливим О ввічливим О щедрим

4. Продовж речення.

Коли однокласник забув ручку і ти запропонуєш йому свою, то ти проявиш О ввічливість О щедрість О ошадливість

5. Продовж речення.

Якщо однокласник не відповідає на твої привітання, то він забув про ...

О доброту О ввічливість О щедрість

1) Що відрізняє людину від тварин?

- а) зріст; б) мовлення; в) розвиток;
- г) народження; г) мислення;
- д) здатність до творчості; е) дихання; є) праця.

2) Що робить людину людиною?

- а) суспільство; б) жива природа; в) мова і мислення.

3) Що залишилося у людини природного?

- а) потреба в праці; б) потреба в продовженні роду; в) потреба в грошах;
- г) потреба в примноженні багатств; г) потреба в комп'ютерах;
- д) потреба в тваринах і рослинах; е) потреба в їжі; є) потреба в теплі;
- ж) потреба в розвагах; з) потреба в повітрі.

4) Позначте правильне твердження.

а) Без спілкування з людьми, без виховання і навчання людське маля виростає маленьким звірятком;

б) без спілкування з людьми, без виховання і навчання людське маля виростає працьовитою людиною.

5) Підкресліть ознаки людини як представника суспільства.

Народжується, харчується, росте, розмовляє, дихає, міркує, плаче, розмножується, радіє, працює, спілкується, помирає.

ТЕМА. ЛЮДИНА СЕРЕД ЛЮДЕЙ

Тема «Людина серед людей» дає змогу поставити дитину в різноманітні ситуації, де вона може вправлятися у культурі спілкування з різними людьми, адекватно реагувати на вчинки та слова своїх ровесників, батьків, сусідів, чужих людей.

Соціальний розвиток потребує особливої уваги. Недостатньо ознайомити дитину з правилами поведінки й людського спілкування. Потрібно формувати п моральні якості, розвивати моральну стійкість до негативних і несприятливих умов, з якими вона може зіткнутися.

Державні вимоги щодо рівня загальноосвітньої підготовки учнів

В 3 класі учень:

- *має уявлення про обов'язки в сім'ї;*
- *уміє розповісти про них у класі, продемонструвати раціональні прийоми виконання домашніх справ;*
- *виявляє інтерес до пізнання і збереження традицій школи;*
- *бере участь у колективних справах;*
- *дотримується правил поведінки в громадському транспорті, кінотеатрі, бібліотеці;*
- *наводить приклади ввічливого поводження, подільчivosti, доброти, працьовитості;*
- *прагне до вироблення цих якостей;*
- *наводить оцінні судження, аргументує переваги добрих вчинків; розбір і моделювання конкретних ситуацій.*

В 4 класі учень:

- має уявлення про культуру взаємин людей в сім'ї, школі, на вулиці;
- вживає доречно слова етикету;
- встановлює зв'язки між конкретними вчинками і ставленням людей, наводить конкретні приклади;
- уміє поводитись в гостях;
- знає правила гостинності;
- розуміє значення добрих взаємин, їх перевагу над конфліктами, сутність дружельності, милосердя, поступливості, наполегливості, відповідальності;
- наводить приклади такої поведінки, де виявляються ці чесноти;
- прагне до вироблення цих якостей.

Таблиця 2

Зміст навчального матеріалу

3 КЛАС	4 КЛАС
Сім'я. Склад сім'ї. Основні обов'язки в сім'ї. Поштивіє ставлення до старших та інших членів сім'ї. Школа. Історія рідної школи. Збереження традицій. Правила поведінки в громадських місцях. Вимоги до товаришування, спільної гри, праці, навчання в групах, у класі. Людські чесноти.	Роль спілкування в житті людини Культура поведінки. Обговорення різноманітних ситуацій. Правила поведінки в гостях. Уникнення конфліктів з іншими людьми. Людські чесноти.

3 клас

СЛОВНИЧОК до теми «ЛЮДИНА СЕРЕД ЛЮДЕЙ»

4 клас

Байдужий – який не виявляє співчуття; нечуйний; бездушний.

Випробуваний – вірний, надійний, перевірений.

Ввічливість – ознака добре вихованої людини; уміння привітно поводитися з іншою людиною.

Громадське місце — місце, призначене для загального відвідування.

Відповідальність — свідоме ставлення людини до суспільних норм і цінностей, до своїх учинків і їх наслідків для суспільства.

Делікатність — увічливість, люб'язність, тактовність, готовність виявити увагу, зробити послугу.

Доброзичливість — ставлення до людини, орієнтоване на сприяння її благу,

Гречний – ввічливий, чемний, шанобливий у поводженні з людьми.

Добро – благо, корисна справа, гарний вчинок. Протистоїть злу, поганому, руйнівному.

Доброта – чуйність; прагнення робити добро іншим.

Здібності — властивості людини, які визначають її успіхи в різних видах діяльності.

Кенкувати – глузувати з кого-небудь.

Милосердя – співчуття; добре, співчутливе ставлення до кого-небудь.

Родовід – походження, послідовність поколінь певного роду.

Рід – ряд поколінь, що походять від одного предка; усі родичі; родина, рідня.

Сім'я – це група близьких родичів; група людей, яка складається з чоловіка й дружини та їхніх дітей (власних або прийомних).

на здійснення добра. Доброзичливість являється у прихильності, симпатії, співчутті, благодіянні.

Милосердя — діяльне прагнення допомогти кожному, хто має в тому потребу.

Почуття — психічні й фізичні відчуття людини; здатність відчувати, сприймати навколишнє середовище.

Спілкування — взаємні стосунки, діловий, дружній зв'язок.

Толерантність — терпимість до думок, поглядів, традицій інших людей.

Традиції — звичаї, погляди, які передаються від покоління до покоління. Традицією можна назвати також справу, яка стала спільною для всіх членів родини.

Турбота — увага до чиїхось потреб; піклування про кого-небудь

Рубрика «Відомості»

Слово "школа" походить від грецького слова "сколе", що означає "дозвілля". Таких шкіл, які ми звикли бачити зараз, в Стародавній Греції не було. Філософи та їх учні збирались у вільний час разом і сперечалися з різних питань.

У 1565 р. з'явився перший буквар для навчання дітей, виданий першодрукарем Іваном Федоровим.

1 вересня йдуть в школу діти ще 122 країн – вся Америка і Європа. 1 січня навчальний рік починається в 43 країнах. У 16 країнах він починається в березні, а в 10 – в серпні.

У Японії навчальний рік триває з 1 квітня по 1 березня. Діти відпочивають всього один місяць. Один місяць відпочивають також в Індонезії (у січні) та в Індії (у квітні). У Норвегії та Мозамбіку канікули тривають 2 місяці. У Аргентині, Еквадорі, Панамі, Сіднеї учні відпочивають аж 4 місяці.

У різних країнах існують різні системи оцінки знань учнів. Якщо в Росії, Угорщині і Югославії 5 – найвища оцінка, а 1 – найнижча, то в Чехії все навпаки. У школах Голландії та Румунії ставлять оцінки від 1 до 10. У Франції в ліцеях введена 20-бальна шкала оцінювання.

У Сіднеї відкрита перша в світі школа англійської мови для папуг та інших птахів, що говорять. Їх навчають вимовляти вітання, жарти і навіть вірші.

Традиції в Україні

Традиції в Україні, безумовно, пов'язані із староукраїнською язичницькою атрибутикою. Наприклад, молодіжне і навіть бешкетне, поетичне й дуже старе свято Івана Купала (в ніч на 7 липня), як у багатьох слов'ян, колись було пов'язано із Днем сонцестояння. Ви на власні очі і зараз можете побачити, як дівчата водять таночки і пускають у воду віночки, а хлопці стрибають через вогнище та шукають квітучий папоротник. Ще одна давня українська традиція, пов'язана із поворотом сонця – 7 січня (зараз – Різдво Христове). Колись у ці зимові часи прийнято було ворожити на майбутнє, і тому зараз різдвяні українські звичаї – це гадання та заклик до природних сил.

Напередодні [Старого нового Року](#) (13 січня) діти та підлітки і досі щедрують та «маланкують» (на честь преподобної Меланії). Отже якщо ви вмієте співати чи бажаєте щиро когось привітати, у вас є нагода заробити трішки українських гривень або солодошів. До речі, такі дитячі походи в чомусь аналогічні американському Хеллоуїну. Ще одна українська традиція – святити воду у Водохрещення і віра в її чудові цілющі властивості у ніч напередодні. З самісінького рання вбираємось удома в Чистий четвер (напередодні Пасхи). Обов'язково фарбуємо яйця і випікаємо пасхальні калачі до Великодню. Вшановуємо померлих у поминальний день. Проводжаємо зиму та зустрічаємо весну на Масляну. Освячуємо поля і прикрашаємо дім квітами та травицею на Трійцю.

Цікаві традиції різних країн світу:

- На Сході традиційно гостей пригощають чаєм. Піалу наливають не повну, а потроху. Гостю, який засидиться, наллють повну піалу, що означатиме «Пий і йди».
- Якщо в Греції Вас запросили в гості, не нахваляйте оздоблення будинку, адже за старою традицією все, що сподобалося гостю, гостинний господар повинен йому подарувати.
- В Іспанії снідають в 14 годин, а обідають о 22 годині. За столом намагаються уникати таких тем, як особисте життя, корида і період правління Франко.
- За чуваською традицією після народження малюка чоловік дарував своїй дружині дорогі подарунки: прикраси, одяг. А в українському Поліссі був інший звичай. Коли дитина з'являвся на світ - чоловік садив дерево.
- У Японії побутував звичай після народження малюка зберігати його пуповину. Вона символізувала зв'язок з матір'ю на довгі роки.
- А ось в Нідерландах досі діє інший звичай. Там першому народженому малюкові дають ім'я бабусі чи дідуса по батькові, а другу дитину - називають ім'ям бабусі чи дідуса по лінії мами.

- Цікаві звичаї індіанців . Їхні діти взагалі не мають імен. Малюків просто називають словом «уті». І тільки коли малюк проявив себе у чомусь , йому придумують ім'я. З цим пов'язані і певні обряди .
- Дуже цікавий і давній звичай , який був пов'язаний з народженням малюка , був у грузинів . Ці люди берегли в сім'ї впродовж багатьох поколінь дитячу колиску . А далі - передавали її у спадок. Так грузини вірили , що їхній рід - не переведеться, а дружба між татами і дідусями буде міцною , щирою і довговічною.
- У Кореї , щоб показати , що застілья вийшло гарним , і що все дуже смачно , потрібно якомога голосніше плямкати .
- Ми з вами їмо ложкою і виделкою , народи Східної Азії нерідко для цього користуються паличками , ескімоси обходяться ножем , а середньоазіатське блюдо беш-бармак тому й називається так , що їдять його « беш » - п'ятьма , « Бармак » - пальцями.
- Щоб відпочити серед дня , ми сідаємо на стілець. Таджики або узбек віддає перевагу присісти на килим , склавши ноги по-турецьки. А представники одного з північно-австралійських племен найбільше люблять відпочивати в дивно незручній на наш погляд позі. Вони стоять на одній нозі , вперши в коліно ступню іншої ноги.
- Для гармонійного розвитку обох півкуль мозку японських школярів вчать писати обома руками.

Рубрика «Із методичної скарбнички»

Інсценізація конфліктних ситуацій

Ваші дії:

1. Двоє учнів смакують морозивом, а у третього нічого немає.
2. Школярі граються, а в одного немає іграшки.
3. Ображений учень плаче.
4. Твій однокласник не може правильно переписати речення.
5. Сусід по парті не має ні ручки, ні простого олівця.

На дошці (на окремих смужках) прикріплені слова. Поряд виставлені картки зі словами: *сім'я, родина, рід, народ*.

Учні вголос по черзі читають тлумачення, до кожної добирають картку з відповідним словом:

а) група близьких родичів (чоловік, дружина, батьки, діти та ін.), що проживають разом -...(сім`я);

б) група людей, що складається з батьків, дітей, онуків і близьких родичів —... (родина);

в) ряд поколінь, що походять від одного предка – ... (рід);

г) населення, жителі однієї країни —... (народ).

1 2 3 4 5

КОНТРОЛЬ І ОЦІНЮВАННЯ

Самостійна робота

1) Назвіть одним словом. (1 бал)

Група людей, що складається з чоловіка, дружини, дітей та інших близьких родичів, що живуть разом.

2) Запишіть, чого корисного ви навчилися. (1 бал)

У мами: ...У тата: ...У бабусі: ...У дідуся: ... У сестрички чи братика: ...

3) Пригадайте і запишіть, коли день народження. (2 бали)

Мами: ...Тата: ... Бабусі: ... Дідуся: ... Брата: ... Сестри: ...

4) Поясніть значення вислову. Про кого так говорять? (1 бал) їхній розум — мудрість і досвід народу.

5) З'єднайте частини прислів'їв. (1 бал)

Що молодим посієш ... ти хлібом.

Тобі каменем, а ... то й сам загинеш.

Чуже добро ... гарну людину шанують.

Як батька покинеш ... те старим поженеш.

Гарного коня хвалять ... руки пече.

6) Продовжте речення. (3 бали)

«Той, хто обманює, не може...»

«Якщо ти обіцяв принести другові книгу, а не приніс, значить, ти...» «Мені в житті пощастило, бо...»

7) Дайте відповіді на запитання. (2 бали)

— Як називають людину, яка чинить зло?

— Як називають людину м'яку, обережну, тактовну у ставленні до оточуючих?

Тестування

до теми Намагайся не обманювати і не бери чужого

1. Продовж речення.

Якщо учень забув виконати домашнє завдання, а батькам сказав, що нічого не задавали, то йому бракує ...

О брехливості О щедрості О чесності

2. Продовж речення.

Якщо учень викинув огризок яблука на підлогу і признався у цьому вчительці, то він ...

О чесний О брехливий О добрий

3. Продовж речення.

Якщо учениця знайшла гумку, яку забула однокласниця на парті, і викинула її в смітник, то вона вчинила ...

О правильно О неправильно О відповідально

4. Продовж речення.

Якщо учень у громадському транспорті побачив під сидінням гаманець і не підняв його, то він вчинив ...

О правильно О неправильно О відповідально

5. Вибери правильне твердження.

О казати неправду можна тільки рідним

О обманювати рідних і друзів не можна

О іноді можна збрехати однокласникам

Тестові завдання (+ так; – ні)

1. Я робив (робила) своїм товаришам компліменти.

2. Я пробував (пробувала) усміхатися, навіть коли я не погоджувався (не погоджувалася) з думкою товариша.
3. Я є гарним товаришем, тому що завдяки мені інші почувають себе добре.
4. Я завжди намагаюся говорити не надто голосно.
5. Я дуже чемно роблю зауваження товаришам, якщо вони поведуться погано.

ТЕМА. ЛЮДИНА В СУСПІЛЬСТВІ

Тема «Людина в суспільстві» розширює й уточнює знання дітей про місце їхнього проживання, формує уявлення про Україну як незалежну державу, символи нашої держави, її місце серед незалежних країн.

Державні вимоги щодо рівня загальноосвітньої підготовки учнів

В 3 класі учень:

- *усвідомлює* свою належність до українського суспільства; необхідність толерантного ставлення між людьми;
- *має уявлення:*
 - про державну символіку України; природні багатства країни;
 - свою приналежність до України;
- *виявляє інтерес до:*
 - пізнання минулого і сучасного України; участі у відзначенні пам'ятних подій; накопичення матеріалів з теми, оформлення їх в альбом, портфоліо тощо;
- *виявляє патріотичні почуття,*
 - шанобливе ставлення до символів держави;
- *володіє найпростішими навичками:*
 - поведження в урочистих ситуаціях, в пам'ятних місцях;
- *розуміє* сутність правопорушень як порушення прав інших людей, міркує на цю тему, наводить приклади;
- *обґрунтовує* необхідність відповідати за свої вчинки;
- *встановлює* основні взаємозв'язки в соціальному житті (між вчинком і наслідком, порушенням правил і відповідальністю).

В 4 класі учень:

- *має уявлення* про найпростіші права й обов'язки людини право на життя, (рівноправність людей; право кожного на захист, любов і піклування на працю; захист; відпочинок; право на освіту);
- *знає* зміст основних символів держави (гімн, прапор, герб, мова);

- має уявлення і виявляє в поведінці турботу про довкілля, культурну спадщину;
- наводить і оцінює приклади позитивного й негативного ставлення до старших і молодших; взаємні обов'язки батьків і дітей;
- знає про можливі правопорушення серед дітей;
- наводить приклади;
- аргументує значення дотримання правил співжиття в суспільстві; невідворотність відповідальності за скоєнні правопорушення;
- уміє розкривати соціальні взаємозв'язки між людьми в процесі виконання соціальних ролей

Таблиця.3

Зміст навчального матеріалу

3 КЛАС	4 КЛАС
<p>Суспільство як єдність людських спільнот, їх різноманітність. Відносини людей у суспільстві.</p> <p>Україна – незалежна держава.</p> <p>Символи держави: герб, прапор, гімн, їх значення.</p> <p>Громадяни України. Основні права й обов'язки громадян.</p> <p><u>Практична робота.</u></p> <p>Розробка проекту «Славетні українці».</p> <p>Основні правопорушення, поширені серед дітей, відповідальність за них.</p> <p>Розв'язання прогностичних задач «Що буде, якщо ...»</p>	<p>Ознайомлення з основними громадянськими правами й обов'язками.</p> <p>Основні символи держави.</p> <p>Турбота кожного про довкілля, культурну спадщину.</p> <p>Взаємні обов'язки батьків і дітей</p> <p>Основні правопорушення серед дітей і юридична відповідальність за їх скоєння.</p> <p>Моделювання різних соціальних ролей (учень-вчитель-директор школи-продавець-екскурсовод-водій-міліціонер і т.д.)</p>

СЛОВНИЧОК до теми «ЛЮДИНА В СУСПІЛЬСТВІ»

4 клас

Вистрибцем – підстрибуючи.

Бриль – головний убір із широкими краями – крисами.

Громадянин – людина, яка постійно живе в державі, користується правами і виконує обов'язки, встановлені її закони.

Гетьман – найвищий військовий чин, командував збройних сил.

Державний герб України – урочиста патріотична пісня, яка ушлавлює Україну.

Закон – правила, обов'язкові для всіх громадян країни.

Засновник – той, хто заснував щонебудь, поклав початок чомусь.

Кобзар – український народний співець, що супроводив свій спів грою на кобзі.

Конституція – основний закон держави, що визначає її устрій, права й обов'язки громадян.

Легенда – народний переказ про якісь події або життя людей.

Чумак – український селянин, який перевозив на волах хліб, сіль, рибу та інші товари для продажу.

Правопорушення — порушення прав інших людей; поведінка, наслідки якої завдають шкоди іншим.

Самостійність — риса,

Витівка — щонебудь сказане або зроблене для розваги, сміху; жарт, вигадка.

Відповідальність — свідоме ставлення людини до суспільних норм і цінностей, до своїх учинків і їх наслідків для суспільства.

Злочин — злодіяння з точки зору людини, групи людей чи людства в цілому. Правопорушення, небезпечне для людини або суспільства.

Конституція — основний державний документ (закон), що визначає державний устрій, порядок і принципи роботи органів влади, виборчу систему, права й обов'язки держави, суспільства та громадян.

Конфлікт — зіткнення протилежних інтересів і поглядів, ворожі стосунки.

Культура — сукупність матеріальних та духовних цінностей, створених людством протягом його історії. Культура об'єднує в собі науку й освіту, мистецтво, мораль, уклад життя та світогляд.

Обов'язок — сукупність моральних зобов'язань людини перед іншими.

Оточення — навколишня обстановка, люди, які є навколо кого-

притаманна людині, яка сама приймає важливі рішення й бере на себе відповідальність за кожний свій учинок.

небудь; середовище.

Права — інтереси певної особи, суспільної групи, які спираються на закон.

«Цікаво знати»

Слово громадянин походить від слова громада, яке є в усіх слов'ян, хоч і не завжди з однаковим значенням. В українській мові цим словом називають групу людей, яких об'єднує одне завдання або спільні інтереси. Є таке прислів'я: «Громада — великий чоловік». А це означає, що, коли у громаді всі однодумці, тоді вони діють як одна людина, але людина-велетень.

Від слова громада було утворене слово громадянин. Так називають людину, коли говорять про те, у якій державі вона постійно живе: «Я — громадянин України». Ще так називають людину, яка вірно служить своїй Батьківщині, приймає всі болі й радощі країни близько до серця: «Поет Андрій Малишко був справжнім громадянином і воїном».

Цікаві факти про Україну

1. Український гімн складається всього з шести рядків, а не з чотирьох куплетів і двох приспівів. Другий, третій та четвертий куплети гімну, написаного поетом Павлом Чубинським і композитором Михайлом Вербицьким, не були затверджені в 2003 році.
2. Найдовший тролейбусний маршрут. Як не дивно, але найдовший у світі маршрут тролейбуса знаходиться в Криму, а його протяжність становить 95 кілометрів. Маршрут з'єднує Ялту і Сімферополь.
3. Станція метро Арсенальна у Києві є найглибшою в світі - 105,5 метрів. Її побудували в числі перших п'яти станцій в столиці України, в безпосередній близькості від будівлі парламенту.
4. Українська "Сахара". Олешківські піски часто називають українською "Сахарою". Площа пісків, які розкинулися на території кількох районів Херсонської області, становить понад 160 тисяч

гектарів, що робить їх найбільшою пустелею Європи. Олешківські піски добре видно з космосу.

ЛЕГЕНДА ПРО УКРАЇНУ

Колись давним-давно в одному селі жила бідна вдова. Не було в неї ніякої втіхи від життя, тільки одна важка робота. І ось настав радісний день. У неї народилась дівчинка — маленька, крихітна, гарненька. І мати стала думати, яке ім'я дати своєму дитяті. Тут, звідки — невідомо, осяяна маревом, з'явилася в хаті чарівниця. Вона з тривогою і жалістю дивилася на немовляті сказала вдові: «Не давай дитині імені, вона сама його знайде, а якщо даси, то вона помре». Дівчина росла-підростала, була розумною, слухняною, але невеселою, часто журилася тим, що у неї немає імені. І ось їй виповнилось 16 років. Задумала вона вирушити у білий світ, щоб знайти своє ім'я. Мати ніяк не хотіла розлучатися з донькою, але вона була невідступна і потайки вирушила в дорогу. Бідна вдова чекала день, другий, не витримала розлуки і пішла свою доньку шукати.

Ішла, йшла і вийшла в чисте поле, жовте-жовте і пшеницею колоситься. У чистому блакитному небі ластівки кружляють, світить ясне сонечко. І бачить мати — спить на полі дівчина, її дочка, та така гарна, що вона мимоволі замилювалась нею. Раптом потемніло синє небо, здійняв вітер куряву, полягла до землі колосиста пшениця. Почувся тупіт та іржання коней, брязкання зброї, вигуки чужою мовою. Це були війська хана Батия. Попереду їхав син хана.

Раптом він побачив красуню-дівчину, зупинився і вигукнув: «Украюина», що на його мові означало «Дівчина молода». Дівчина прокинулася, хан схопив її і забрав із собою. Мати, побачивши це, опустилася на коліна і стала благати Господа Бога захисту для своєї єдиної дитини. Раптом стало все чорне-чорне, заgrimів грім, затряслася, здригнулася земля, а потому все стихло... По небу пропливали ніжно-блакитні хмаринки. Лише курява здіймалась навкруги, і на полі стояла самотня вдова.

Пішла вона плачучи по землі шукати свою дитину. А в пам'яті лишилося одне — Україна, Україна. Йшла... З очей падали сльози. І там, де на землю падали сльозинки, проростали квіти волошки. Мати йшла боса, колола ноги, і, де на землю падала крапля крові, виростали маки. Де пройшла мати по землі, так і стала та земля зватись Україною.

Рубрика «Із методичної скарбнички»

1. Продовж прислів'я.

Поясни, як ти їх розумієш
Хто людям добра бажає,
Перший крок до добра -
Робиш добро -
Робиш зло -

2. Робота в парах.

Позначте (+) ті потреби людини, які є природними:

- 1) бажання працювати;
- 2) потреба в теплі;
- 3) тамування голоду та спраги;
- 4) бажання розважатися час від часу;
- 5) потреба в повітрі;
- 6) необхідність спілкуватися;
- 7) потреба в тваринах і рослинах;
- 8) прагнення продовжити рід;
- 9) бажання мати комп'ютер;
- 10) потреба в грошах, примноженні власного достатку.

— Полічіть, скільки «+» ви поставили.

— Чи виникли якісь сумніви або суперечки з товаришем?

? Поміркуй

Прочитай правила доброти . Які з цих правил не належать добрій людині?

Допомагай слабким, маленьким, хворим.

Кидай камінням в безхатченків.

Дражнись на дітей, що погано бачать або поганочують.

Не будь жадібним.

Вибачай чужі помилки.

Знущайся над бродячими тваринами.

Ніколи не заздри.

Жалій інших, а не себе

Розкажи за поданим планом

1. Як називається наша держава?
2. Столиця нашої держави.
3. Населення України.
4. Гори України.
5. Великі ріки, моря, міста України.
6. Проблеми охорони природи.
7. Майбутнє України.

Гра «Хвости»

— Закінчіть речення.

- Моє місто називається...
- Центральна вулиця міста...

- Я живу на вулиці...
- У місті є такі парки: ...
- У місті виготовляють...

КОНТРОЛЬ І ОЦІНЮВАННЯ

Контрольна робота

Варіант 1

Питання 1- 5 / по 1 балу

1. Права та обов'язки громадянина записані у :

а) Декларація б) Конституція в) Конвенція

2. Укажи народні символи України

а) герб, прапор, гімн

б) верба, калина, рушник

в) пам'ятки архітектури

3. Пам'ятки культури збирають, вивчають і зберігають у...

а) музеях б) школах в) бібліотеках

4. Яке право порушує той, хто змушує тебе запалити цигарку?

а) право на власну думку б) право вибору в) право на спілкування

5. правопорушення – це...

а) поведінка дитини б) порушення прав інших людей в) властивості людини

Питання 6,7 / по 2 бала

6. Напиши визначення понять:

патріот президент

7. Спиши текст, обравши необхідне слово в дужках

Україна – це (залежна/ незалежна) держава в Європі.

В Україні є моря: (Червоне, Азовське, Чорне).

Столиця України – це (Одеса, Харків, Київ)

Найбільші річки України – це ...

Питання 8 / 3 бала

8. Що таке свято?

Які бувають свята? Наведи приклад свят нашої країни.

Варіант 2

1. Основний закон України – це:

а) Декларація б) Конституція в) Конвенція

2. Укажи державні символи України

а) герб, прапор, гімн

б) верба, калина, рушник

в) пам'ятки архітектури

3. Музей – це заклад, де

а) зберігають та видають книги

б) навчаються діти

в) збирають, вивчають і зберігають пам'ятки культури

4. Яке право порушує той, хто підслуховує чужі розмови, підглядає?

а) право на власну думку б) право вибору в) право на спілкування

5. правопорушення – це...

а) поведінка дитини б) порушення прав інших людей в) властивості людини

6. Напиши визначення понять:

Громадянин Патріот

7. Спиши текст, обравши необхідне слово в дужках

Україна – це (велика/ маленька) за розмірами держава в Європі.

В Україні є гори: (Кримські, Кордильєри, Карпати).

Найбільша річка України – це (Дністер, Дніпро, Десна).

Найбільші міста України –

8. Що таке свято?

Які бувають свята?

Наведи приклад свят нашої країни.

Тестування

до теми Суспільство. Україна — незалежна держава.

1. Продовж речення.

Суспільство — це ...

О група людей, які відпочивають на одному курорті

О група людей, об'єднаних між собою родинними зв'язками

О група людей, об'єднаних спільною історією, культурою, законами,

виробництвом

2. Продовж речення.

Україна — це ...

О місто О земля О велика незалежна держава в Європі

3. Продовж речення.

Столиця України — ...

О Львів О Київ О Харків

4. Познач, в якому рядку перелічено найбільші міста України.

О Донецьк, Харків, Київ, Запоріжжя, Луганськ

О Хмельницький, Херсон, Тернопіль, Чернігів

О Рівне, Ужгород, Черкаси, Одеса

5. Продовж речення.

Чорне і Азовське — це ...

О моря України О гори України О річки України

до теми Славетні українці

1. Продовж речення.

Прадавнім князем України був ...

О Володимир Великий О Богдан Хмельницький О Михайло

Грушевський

2. Продовж речення.

Дмитро Вишневецький, Богдан Хмельницький, Іван Мазепа були ...

О прадавніми князями О видатними козацькими гетьманами

О українськими письменниками

3. Продовж речення.

Основоположником української класичної музики та автором опери

«Тарас Бульба» є ...

О Микола Лисенко О Дмитро Січинський

О Микола Леонтович

4. Запиши декілька прізвищ відомих українських винахідників (або

тих, які досягли великих успіхів у спорті, мистецтві, літературі чи в якійсь іншій галузі). _____

до теми Правила життя в суспільстві

1. Продовж речення.

Права і обов'язки громадян України записані у ...

О Конституції України О Біблії О Червоній книзі

2. Познач, у якому рядку перелічено твої права.

О піклування про здоров'я, навчання, повага до батьків, допомога в сім'ї

О освіта, відпочинок, повноцінне харчування, лікування

О дотримання правил дорожнього руху, гарний настрій, прийняття

виваженого рішення

3. Продовж речення.

Правопорушення — це ...

О законні дії людей О порушення прав людини О поведінка людей в

транспорті

4. Продовж речення.

До найбільш поширених серед дітей правопорушень належить ...

О крадіжка О вживання наркотиків О хуліганство

5. Твої дії, коли приятелі запропонують тобі закурити.

О з радістю погоджусь О відмовлюся, бо це шкідливо для здоров'я

О скажу, що почну курити з 5 класу

ТЕМА. ЛЮДИНА У СВІТІ

Тема «Людина у світі» висвітлює питання, що сприятимуть оволодінню історико-культурним досвідом українців, формуванню національної самосвідомості, кращих рис характеру нашого народу: доброта, милосердя, щедрість, доброзичливість, скромність, працьовитість тощо; толерантному ставленню до інших поглядів, культур, звичаїв.

Державні вимоги щодо рівня загальноосвітньої підготовки учнів

В 3 класі учень:

- має уявлення про різноманітність народів у світі, їхніх культур і звичаїв;
- наводить приклади звичаїв інших народів, винаходів українців

В 4 класі учень:

- має уявлення про Землю як спільний дім для всіх людей, необхідність толерантного ставлення до різноманітності культур, звичаїв народів; Україну як одну із країн на карті світу, суверенну державу; про країни-сусіди;
- наводить приклади співробітництва України з іншими країнами з проблем збереження природи, енергозбереження, безпечного життя, боротьби зі стихіями;
- виявляє патріотичні почуття і прагнення знати більше про досягнення українців в різних галузях (у науці, культурі, спорті)

Таблиця.4

Зміст навчального матеріалу

3 КЛАС	4 КЛАС
<p>Україна на карті світу. Україна – європейська держава.</p> <p>Різноманітність народів у світі. Винаходи людства. Славетні українці, їхній внесок у світову науку, культуру.</p>	<p>Земля – спільний дім для всіх людей. Україна на карті світу. Уявні подорожі в інші країни (проект). Найближчі сусіди України.</p> <p>Співробітництво людей з проблем збереження природи і життя.</p> <p>Внесок кожної людини в збереження різних культур і природних багатств.</p> <p>Внесок українців у винаходи людства, інші досягнення (науці, культурі, спорті)</p>

СЛОВНИЧОК до теми «ЛЮДИНА У СВІТІ»

3 клас

Акція – діяльність, що спрямована на досягнення якої-небудь мети.

Благодійна акція – добровільна безкорислива діяльність, спрямована на подання допомоги бідним, сиротам, інвалідам.

Кутя – каша з ячмінних або пшеничних зерен з медом та іншими приправами.

Свято — день або дні, коли урочисто відзначають видатну подію, знаменну дату; торжество (урочистості), влаштоване з якої-небудь нагоди.

Узвар – солодкий відвар із сушених фруктів.

4 клас

Звичай — загальноприйнятий порядок, правила, які здавна існують у громадському житті й побуті якого-небудь народу, суспільної групи, колективу тощо.

Милосердя — діяльне прагнення допомогти кожному, хто має в тому потребу.

Реліквія — річ, яку особливо шанують і зберігають як пам'ять про минуле.

Спадщина — майно, що переходить після смерті його власника до іншої особи; явища культури, науки, побуту, що залишилися від попередніх часів.

Традиції — звичаї, погляди, які передаються від покоління до покоління. Традицією можна назвати також справу, яка стала спільною для всіх членів родини

«Цікаво знати»

Випадкові винаходи людства

Застібка – липучка

Повернувшись додому після прогулянки з собакою, швейцарець Джорж де Местраль виявив, що його пальто і шерсть домашнього вихованця покриті реп'яхами. Швейцарець був винахідником, тому жваво зацікавився ситуацією, що склалася і став розглядати реп'ях під мікроскопом. Джорж де Местраль побачив, що рослина чіпляється за рахунок своїх малесеньких гачків. Підгледівши ідею у матінки - природи, винахідник зробив дві стрічки, які при зіткненні чіплялися одна за одну.

Чайний пакетик

Американець Томас Салліван був постачальником чаю. У 1904 році він відправив партію чаю не в жерстяних банках, як це зазвичай робилося, а в шовкових мішечках. Покупці не зрозуміли, що мішечки були обрані Салліваном просто як предмет зберігання чаю, і стали заварювати напій прямо в них. Такий спосіб приготування чаю відразу ж був визнаний дуже зручним і, поступово модифікуючись, став набирати популярність.

Мікрохвильова піч

Апарат для швидкого розігріву їжі був придуманий в 1945 році американським інженером Персі Спенсером завдяки чистій випадковості. Персі працював над створенням приладів, які б генерували мікрохвильові радіосигнали. Одного разу, стоячи біля працюючого магнетрона, Спенсер виявив, що шоколадка, що знаходилася в його кишені, розтанула. Інженер швидко зметикував, що подібний інцидент можна направити в потрібне русло, і провів дослідження, які призвели до створення першої мікрохвильової печі.

Мішок для сміття

Дивно, але мішками для сміття стали користуватися тільки в 1950 році. До інженера українського походження Гаррі Василюк звернувся за допомогою

муніципалітет з проханням вирішити проблему випадання сміття при завантаженні з контейнерів в машину . Спочатку Василюк розмірковував над приладом , який би працював як пилосос і засмоктував сміття в машину . Несподівано він згадав жартівливі слова свого приятеля про те , що добре б мати сумку для сміття. Тут Василюк загорівся ідеєю про одноразові сумки, які він запропонував робити з поліетилену. Пакети швидко увійшли в ужиток .

Винаходи талановитих людей з різних куточків України

1. Вертоліт

Винахідником вертольоту є київський авіаконструктор, який емігрував до США, Ігор Сікорський. У 1931 році він запатентував проект машини з двома пропелерами - горизонтальним на даху і вертикальним на хвості. Перший вертоліт VS-300 піднявся в небо в 1939 році. Пізніше на його основі VS-300 був створений перший у світі вертоліт-амфібія на поплавковому шасі, який міг злітати з води і сідати на суші.

2. Газова лампа

Лампа на основі згоряння газу була створена львівськими аптекарями Ігнатієм Лукасевичем і Яном Зехом у 1853 році в аптеці Під золотою зіркою. Одночасно з лампою був винайдений і новий спосіб отримання газу шляхом дистиляції і очищення нафти.

3. Поштовий індекс

У 1932 році в Харкові була створена унікальна система маркування листів. Спочатку в ній використовувалися цифри від 1 до 10, а пізніше формат змінився на число-буква-число. З початком Другої світової війни цю систему індексації скасували, однак пізніше продовжили використовувати в багатьох країнах світу.

4. Ракетний двигун

Уродженець Житомира Сергій Корольов є конструктором радянської ракетно-космічної техніки і засновником космонавтики. У 1931 році він разом

з колегою Фрідріхом Цандером домоглися створення громадської організації з вивчення реактивного руху, яка згодом стала державною науково-конструкторською лабораторією з розробки ракетних літальних апаратів. У 1957 році Корольов запустив на навколосемну орбіту перший в історії штучний супутник Землі.

5. Перший підводний човен-чайка

Безпалубний плоскодонний човен запорізьких козаків, чайка, був створений в XVI-XVII століттях. Зовні бортів кріпився очеретяний пояс, який дозволяв спускати човен під воду і утримувати його на плаву в такому стані. Швидкість чайки становила приблизно 15 км/год, що дозволяло козакам без труднощів втекти від турецьких галер.

6. Екологічно чисте паливо

Інженер зі Славутича Володимир Мельников сконструював машину, яка перетворює відходи деревини в паливні брикети. Піч під надвисоким тиском розігріває тирсу до 300 градусів, внаслідок чого утворюється рослинний клей. Далі працює прес, який стискає масу з силою 200 тонн на квадратний сантиметр. В результаті виходить паливний брикет, схожий на антрацит.

7. Опріснення морської води

Технологію опріснення морської води для пиття розробив професор Одеської державної академії холоду Леонард Смирнов. Заморожена особливим чином морська вода перетворюється в кристали, з поверхні яких можна видалити солі, шкідливі речовини, а також важкі ізотопи водню, які негативно впливають на гени і нервову систему людини.

8. Пристрій для боротьби з ураганами

Унікальну конструкцію для захисту узбережжя від ураганів розробив доцент фізико-технологічного факультету Рівненського державного університету Віктор Бернацький. Пристрій вловлює потоки сильного вітру і зменшує його силу шляхом протидії зустрічного потоку повітря.

Рубрика

«Із методичної скарбнички»

Вікторина

- Найголовніший елемент українського одягу. (Сорочка)
- Взуття, що входить до складу національного костюма. (Чоботи)
- Що вплітають у вінок? (Стрічка)
- Літній головний убір чоловіків. (Капелюх)
- Особливий головний убір дівчат. (Вінок)
- Одяг чоловіків. (Штани)

Робота в групі

- Роз'єднайте слова. Прочитайте прислів'я, поясніть їх.
- Нерозбивши крашанки не спечеш яєчні.
- Не розбивши крашанки, не спечеш яєчні.
(Працюючи, людина має що поїсти, попити і досхочу відпочити.)
- Що місто то норів, що село — звичаї, що двір — то говір.
(Ідеться про те, що всі мають свій характер, свої звичаї і закони.)
- Все добре переймай, а зла уникай.
(Добра людина з красивою душею буде завжди привабливою.)

Гра «Що «зайве»?»

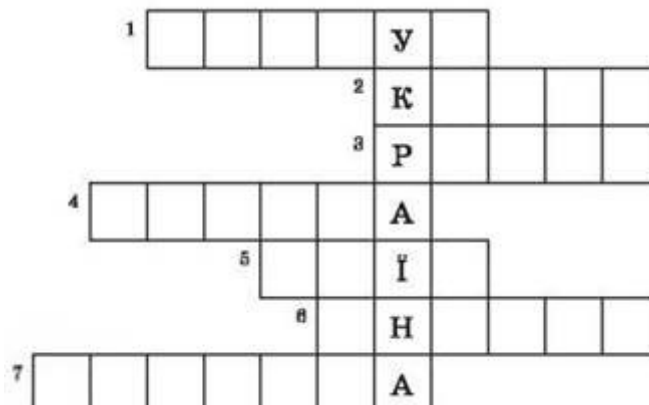
Вишита сорочка, штани, стрічка, пояс.

Жупан, вишивана блузка, штани, спідниця, капелюх, чоботи.

Вареники, голубці, коровай, узвар, млинці, піца, борщ.

Кросворд до теми «Україна на карті світу» 4 клас.

1. Зменшена в мільйони разів модель Землі. (Глобус)
 2. Зменшене в багато разів зображення всієї земної кулі або її окремих частин. (Карта)
 3. Держава, яка має найдовший спільний кордон з Україною. (Росія)
 4. Частина світу, на якій розташована наша Батьківщина. (Європа)
 5. Столиця нашої Батьківщини. (Київ)
 6. Найбільша річка України? (Дніпро)
 7. Найвища точка українських Карпат. (Говерла)
- Яке слово прочитали по вертикалі? (Україна)

1 2 3 4 5

КОНТРОЛЬ І ОЦІНЮВАННЯ

Тестування

до теми. Людина і світ. Україна на карті світу

1. Познач, у якому рядку перелічено назви країн — сусідів України.

Румунія, Молдова, Угорщина, , Польща, Росія, Білорусь

Туреччина, Грузія, Росія, Білорусь, Польща

Німеччина, Франція, Італія

2. Продовж речення.

На честь старшого брата — Кия було названо місто ...

Харків Київ Львів

3. Познач, чим відрізняються люди на Землі.

мовою, зовнішнім виглядом, традиціями

правами

обов'язками

4. Продовж речення.

Норми поведінки, звичаї, погляди, які передаються з покоління в покоління, — це ...

звичай закон традиція

5. Продовж речення.

Писанкарство, вишивання, ткацтво, різьблення, гончарство, ковальство, малярство — це народні промисли ...

України Росії Японії

до теми. Народні свята

1. Вибери рядок, в якому перелічено народні свята України.

О Великдень, Різдво Христове, Зелені свята, Покрова

О День Перемоги, Новий рік, День Незалежності України

О день народження, День Ангела, День Землі

2. Продовж речення.

Взимку українці святкують ...

О Великдень О Різдво О День Ангела

3. Продовж речення.

Під час святкування Великодня українці ...

О освячують паски, писанки, водять гаївки

О щедрують, колядують

О пускають віночки на воду

4. Продовж речення.

Під час Великодніх свят християни вітаються словами ...

О «Христос рождається!»

О «Христос Воскрес!»

О «Слава Ісусу Христу!»

5. Продовж речення.

Влітку в Україні святкують ...

О Різдво О Спаса О День Перемоги

6. Запиши, які свята святкують у твоїй родині.

ПІСЛЯМОВА

Яким повинен бути урок, щоб учні сказали: «Мій улюблений урок «Я у світі».

Безумовно, цікавим, таким, що збуджує розум та уяву, розширює кругозір. Діти з легкістю запам'ятовують тільки те, що викликає в них інтерес. Коли навчання цікаве, тоді воно й ефективне! Маленьким школярам не завжди легко розібратися у змісті навчального предмета про навколишній світ і українське суспільство. У процесі навчання його вивчення перед учнями постають певні труднощі. Їм часом важко досягнути все багатство людських стосунків, визначитися у ставленні до самих себе, до інших людей, до природного і соціального оточення. Але й дуже спрощений варіант світобудови їх не приваблює. Цікаво навчатись молодшим школярам тоді, коли вони, ніби граючись, розглядають ймовірні ситуації, обирають правильну відповідь серед цілого ряду можливих варіантів, включаються у рольове моделювання з метою набуття власного досвіду.

Для успішного засвоєння матеріалу на уроках «Я у світі» великі потенційні можливості мають тестові та ситуативні завдання. Вони дають можливість вчителю закріпити знання та загальнопізнавальні уміння й навички, а також перевірити готовність дітей застосовувати їх у повсякденному житті. Доречними будуть і використання відповідних до вікових особливостей учнів початкових класів цікавих віршів, приказок, прислів'їв та їх аналіз з огляду на навчальну й виховну мету уроку.

Сподіваємось, що представлені рекомендації допоможуть майбутнім фахівцям у проведенні уроків «Я у світі», а методична нестандартність названого предмета запобіжить перевантаженню дітей, створить позитивне тло навчання, стимулюватиме появі інтересу молодших школярів до пізнання соціального світу, себе й інших людей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ТА РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

Основна література

1. Бібік Н.М. Я у світі. 3 клас: підручник для загальноосвітніх навчальних закладів. / Н.М. Бібік – Х.: вид. група «Основа», 2013. – 160 с.
2. Бібік Н.М. Я у світі. 4 клас: підручник для загальноосвітніх навчальних закладів./ Н.М. Бібік – Х.: вид. група «Основа», 2015. – 160 с.
3. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти затверджений Постановою Кабінету міністрів України від 23.11.2011 р. № 1392
4. Навчальні програми для загальноосвітніх навч. закл. із навчанням українською мовою. 1-4 класи. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2012. – с.204-211.
5. Тагліна О.В., Іванова О.Ж. Я у світі. 3 клас: підручник для загальноосвітніх навчальних закладів / О.В. Тагліна, О.Ж. Іванова. – Х.: вид-во «Ранок», 2013. – 144 с.: іл..
6. Тагліна О.В., Іванова О.Ж. Я у світі. 4 клас: підручник для загальноосвітніх навчальних закладів / О.В. Тагліна, О.Ж. Іванова – Х.: вид-во «Ранок», 2015. – 144 с.: іл..

Рекомендована література

7. Бібік Н.М. «Я у світі»: зміст та методичні підходи реалізації. Методичний коментар до навчальних програм для 1-4 кл: Дайджест (укл. О.В. Онопрієнко) / Н.М. Бібік. – Донецьк .: 2012. – ст.84-90.
8. Бібік Н.М. Компетентність і компетенції у результатах початкової освіти/ Н. М. Бібік. – Початкова школа 2010 — №9. С. 1-4.
9. Байбара Т. Компетентнісний підхід в початковій ланці освіти: теоретичний аспект / Т. Байбара. – Початкова школа. — 2010. — № 8. - С. 46-50.
10. Букатов В. Педагогічні таїнства дидактичних ігор / В. Букатов. – Завуч. Бібліотека. – 2004. - №11.
11. Бурова А. Гра – ефективний засіб виховання самостійності дітей. / А.Бурова. – Вихователь методист дошкільного закладу. – 2010. №5.
12. Горчаненко С. Український педагогічний словник / С. Горчаненко. – Київ: Либідь, 1997. – 376 с.
13. Дещо про предмет «Я у світі» та новий підручник // Початкове навчання та виховання, №10-11 2014, с.77-79.
14. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. / І.М.Дичківська. – К.: Академвидав. 2004. - 352 с.
15. Дидактична гра (Форми навчання у школі): Книга для вчителя / [за ред. Ю.І.Мальованого]. - К., 2009. - С.89-104.
16. Дон О. Дидактичні ігри в навчально-виховному процесі / О. Дон. – Шкільний світ. - 2001. - № 35 (115). - С.2.
17. Дон О. Про дидактичні ігри / О. Дон. – Завуч. - 2001. - № 23-24 (101-102). - С.31-35.
18. Жорник О. Використання дидактичних ігор у навчанні / О. Жорник. – Рідна школа. - 2000. - № 4. - С. 63-64.
19. Жорник О. Формування пізнавальної активності учнів у процесі ігрової діяльності / О. Жорник. – Рідна школа.. - 2006. - № 3. - С. 37-39.
20. Заброцький М.М. Основи вікової психології. / М.М.Заброцький [Навчальний посібник]. - Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2008. - 112 с.
21. Ігрові методи та їх дидактичне значення. // Рідна школа. – 2001. №4.
22. Калінченко І. Значення дидактичних ігор для розвитку пізнавального інтересу / І. Калінченко. – Початкова освіта. - 2004. - № 17. - С.5.

23. Качеровська Т. Теоритичні основи застосування ігрового проектування у вітчизняній педагогіці. Історичний аспект / Т. Качеровська. – Вища школа. - 2005. - № 2. - С.58-63.
24. Крутій В.А. Місце дидактичної гри на уроках у початкових класах / В.А. Крутій. – Наука і освіта. Одеса, 2001. - №2-3. -С.19-22.
25. Полтавець О. Дидактичні ігри. Вплив дидактичних ігор на пізнавальний інтерес молодших школярів / О.Полтавець. – Початкове навчання та виховання. – 2006, №16. – Вкладка 10 – 13
26. Пономарьова К. Реалізація компетентнісного підходу в навчанні молодших школярів української мови / К. Пономарьова. – Початкова школа. — 2010. - № 12. С 45 -52.
27. Ридакова Г. І. Дидактична гра – дієвий засіб активізації пізнавальної активності учнів / Г. І. Ридакова. – Початкове навчання та виховання. – 2005. №16-18. – с. 7 – 13.
28. Савченко О.Я. Виховний потенціал початкової освіти: посібник для вчителів і методистів початкового навчання / О.Я. Савченко. – 2-ге вид., доповн.,переробл. – К.: Богданова А.М., 2009, - С. 146-155.
29. Стребна О. В. Громадянське виховання молодших школярів засобами традицій, обрядів, звичаїв українського народу / О. В. Стребна. – Молодь і ринок. – 2008. – №12. – С .144-147.
30. Стимулювання навчально-пізнавальної діяльності учнів початкової школи. //Початкове навчання. – 2010. №19-21.
31. Сухомлинська О. Громадянське виховання – спадщина й сучасність / О.Сухомлинська. Доба. – 2005. - №2. – С.4-5.
32. Ткачова Н. І. Формування особистості учня у навчально-виховному процесі. / Н. І. Ткачова. – Х.: Вид.група «Основа»: 2007. – 208 с.
33. Трибуна педагогічної майстерності. Творчі доробки вчителів початкових класів. [Упорядник Шевчук С.]. – Розкажіть онуку. – № 1-2., 2012. – с.19 – 82.

ДОДАТКИ

Додаток А

Урок з використанням технології критичного мислення, ІКТ.

до теми «Людина»

Тема . Як досягти успіху

Мета: ознайомити учнів із складовими успіху : талант, натхнення, інтуїція, досвід, знання, працьовитість; проілюструвати шляхи досягнення успіху, щоб бути корисним для інших людей, для країни; розвивати життєву компетенцію; виховувати почуття патріотизму, толерантного ставлення до інших.

Обладнання : плакат « Знай наших» (з портретами Г.С.Сковороди, С.П.Корольова, М.В.Лисенка, М.М. Амосова, К.І.Шульженко), презентація «Видатні люди України»

Хід уроку

I. Організація учнів до уроку

Дзвоник всім нам дав наказ:

До роботи швидше в клас.

Біля парти станем чемно –

Хай мине час недаремно.

Будемо уважні і старанні всі,

Сядемо рівненько на місця свої.

Аутотренінг

Я – школяр(ка)

Я – особистість творча

Я думаю, замислююся

Я – аналізую, висловлюю свої судження

Я – хочу знати

II. Актуалізація опорних знань

- На минулому уроці ми говорили про зовнішність людини, що потрібно робити, щоб бути привабливим. Перевіримо те, як ви це засвоїли , працюючи в групах. Кожній групі потрібно скласти поради...

- 1 Як стежити за руками та нігтями?
- 2 Як доглядати за зубами?
- 3 Як доглядати за взуттям?

III. Оголошення теми і завдань уроку

- Виберіть одну із букв на парті та підберіть відповідно на цю букву слово, «яким я хочу бути на уроці»

П - пильним, працьовитим

Л – ласкавим, люблячим, логічним

А – акуратним

Н – найрозумнішим, найуважнішим, найшвидшим.

- А для чого людині план? Навіщо людина планує свою роботу?

(щоб поставити мету і її досягти)

- Яку мету я ставлю на початку уроку перед собою? (вчитель оголошує мету уроку)

- Яку мету ви ставите перед собою? (відповіді дітей)

ПЛАН (на дошці)

УСПІХ

Творча робота

Уміння

Нові знання

Відомі знання

Розминка

- Подивимось на наш план, із проходженням етапу уроку, запис стає кольоровим і в кінці уроку ми повинні досягти УСПІХУ (Досягти своєї мети)

(відкриваємо розминку)

IV. Ознайомлення з новим матеріалом

I Розповідь вчителя

Ми з вами говорили про зовнішність людини, її перше «Я», мати гарний вигляд – це теж успіх.

Але сьогодні ми поговоримо про інший успіх, життєвий – із чого він складається та як його досягти.

Кожна людина живе по своєму. Одні витрачають свої сили на пошуки багатства, женуться за розкошами й часто забувають, що найціннішим у житті є любов близьких, здоров'я рідних і цікава справа, корисна не лише для себе, а й для інших. На щастя, людей, котрі дбають не тільки про власне благополуччя, дуже багато. І таких людей пам'ятають. На їх честь називають вулиці, річки, озера, моря і навіть зірки на небі.

В Україні дуже багато знаменитих, відомих у всьому світі людей. Це вчені, політики, винахідники, історики, лікарі, вчителі, спортсмени. Це Леся Українка, Т.Шевченко, брати Кличко, Ані Лорак. Чому вони відомі всім людям? (у своїй праці досягли успіху)

2 Проблемне питання.

- Які риси характеру, на вашу думку, можуть забезпечити успіх людині?
(відповіді учнів)
- Подивіться на портрети відомих українських людей і послухаємо про їх життєвий шлях і досягнення. (учні розповідають про К.І. Шульженко, М.М. Амосова, М.В.Лисенка, С.І.Корольова, Г.С. Сковороду)
- Із довідника виберіть ті риси характеру, які притаманні саме їм.

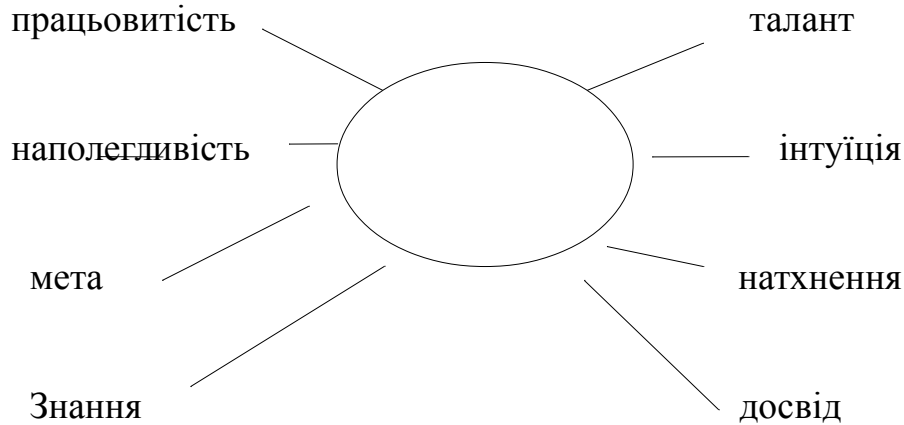
Довідник: працьовитість, хитрість, наполегливість, байдужість, організованість, чесність, порядність, брехливість, жорстокість, цілеспрямованість, уважність, сміливість, мудрість, творчість.

Так, які риси характеру найбільш характерні для таких людей?

3 Робота з текстом

- Прочитайте текст на картках, завдяки чому досяг успіхів американський винахідник?

- Прочитайте, про іншого винахідника. Що йому допомогло у досягненні успіху?
- Запишемо складові успіху, про які говорять вчені:

- Як навчитися досягати успіху вам? Складемо поради
 - 1 Копіювати звички кожної вченої людини не варто, розвивати треба свої.
 - 2 Необхідна систематичність у навчанні
 - 3 Зосереджуватися потрібно на одній справі.
 - 4 Зібраність.

4 Фізкультхвилинка

Народна мудрість говорить : «Хочеш бути щасливим – не будь лінивим». Це так , бо все у світі здобувається людською працею: зводять будинки, будуються мости, заводи, вирощується хліб. І це все для людини, щоб вона була сита, здорова, весела і щаслива.

- А яка головна ваша праця?

Часто не хочеться сісти і за уроки, вивчити правило, вірш. Результат – відставання у навчанні. А надолужити – важко. Тому намагайтеся працювати щодня, не відкладаючи на завтра те, що можна зробити сьогодні.

V. Закріплення вивченого матеріалу

1 - А зараз ще раз поглянемо на відомих людей України, які завдяки своїм рисам характеру, своїй меті і використовуючи складові успіху досягли *свого успіху*.

(Презентація «Відомі люди України»)

2 «Доповни речення»

- Ким в майбутньому хочете стати ви, і що для цього треба? (Я хочу в майбутньому стати...., і мені для цього треба....)

VI. Підсумок уроку

- Чи досягли ви своєї мети на уроці?
- Що вам допомогло це зробити?

Стежина твоя простелиться вдаль

Тобі мужніти і рости.

Ти сам у житті свого щастя коваль,

тому – то задумайся ти.

Який собі шлях у житті обереш,

Як житимеш поміж людьми?

З добром чи лукавством по світу підеш

До світа чи в царство пільми?

- Дорогі діти, будьте мудрими, розумними, чесними і порядними, працьовитими і наполегливими – тоді будете мати щастя і радість, ставте мету перед собою і досягнете успіху.

VII. Домашнє завдання

Додаток Б

Урок - телепередача

до теми «Людина серед людей»

Тема. Основні обов'язки в сім'ї. Шанобливе ставлення до старших та інших членів сім'ї

Мета: поглибити знання учнів про основні обов'язки членів сім'ї; розвивати навички спілкування у сім'ї, розширювати читацький світогляд;

виховувати шанобливе ставлення до старших та інших членів сім'ї, бажання допомагати їм, виявляти турботу та увагу до них.

Обладнання: макет веселки, картки овальної форми, на яких написані слова прислів'я; макет дуба із зображенням карти України, вирізані з кольорового паперу листочки зеленого, жовтого та червоного кольорів; конверти з картками із надрукованими законами спокійної старості; презентація, відеоматеріали за темою уроку; плакат «Гарно там живеться, де разом сіється і жнеться».

Хід уроку

I. Організація учнів до уроку

- Ось дзвінок нам дав сигнал,

Працювати час настав.

Тож і ми часу не гаймо,

Урок «Я у світі» починаймо.

II. Актуалізація опорних знань

- Сьогодні у нас незвичайний урок. Ми побуваємо на телепередачі. Її назву ви прочитаєте, коли поновите букви у словах.

*півчуття

п * дтримка

взає * одопомога

обов *язки

порозумінн * (Відповідь: сім'я).

III. Повідомлення теми і завдань уроку

- Запрошую усіх у нашу «студію» на передачу «Сім'я», де ви дізнаєтеся про основні обов'язки в сім'ї й про те, що означає шанувати і як ви можете шанобливо ставитися до членів своєї родини. Розібратися в цьому нам допоможуть:
 - завідувача кафедрою української літератури ... (П. І. Б.);
 - завідуючий кафедрою історії ... (П. І. Б.);
 - юрист, правозахисник ... (П. І. Б.);
 - психолог ... (П. І. Б.);

- сімейний лікар ... (П. І. Б.).

IV. Вивчення нового матеріалу

1. Робота з підручником. Девіз уроку

- Зверніть увагу на дошку. (Вчитель демонструє макет веселки).
- Який настрої пов'язаний у вас із цим малюнком? (Веселий). Тож нехай він зберігається протягом усього уроку, девіз якого ви прочитаєте, зібравши слова прислів'я на с. 48 підручника. А потім ви відтворите його на веселці. Команду для роботи біля дошки набиратиме той, хто впорається першим. Будьте уважними: на картках є особливе додаткове слово. Знайдіть йому місце. (Діти домовляються, стають у потрібному порядку і прикріплюють слова на веселці).

Той, хто шанує родину, гідна України людина.

2. Бесіда

- Діти, що означає шанувати? (Шанувати своїх рідних – означає любити їх, бути вдячними їм, оточити їх турботою).

Для того, щоб був у сім'ї лад, потрібно шанобливо ставитися до її членів, виконувати певні обов'язки. В Україні слово батьків або старших у родині було законом для молодших. Вони вже змалку мали свої обов'язки, вчилися різної роботи, посильно працювали

- Слово надається завідуючій кафедрою української літератури

Дівчатка переймали науку від матері та бабці – вчилися прясти, вишивати, ткати, розписувати писанки, шити одяг, давати лад у хаті. Хлопчики навчалися чоловічого ремесла від батька чи дідуса. Наприклад, колись було заведено, що дівчинка 7-10 років могла вже вишити собі сорочку. Діти у сім'ї завжди були зайняті. Старші бавили менших братиків і сестричок, змалку пасли худобу. Старші розповідали меншим багато казок, легенд про історичні події.

- Слово надається завідуючому кафедрою історії

Так, розповіді діда Івана про Коліївщину, про гайдамаків, відвідування з дідом Холодного Яру, де гайдамаки освячували ножі, дали Тарасові Шевченку тему «Гайдамаків» та інших історичних творів.

- Сьогодні життя інше. Але всі ми розуміємо, що найбільше виховує дитину сім'я.

3. Репортаж з місця виховання.

Інсценізація вірша А.Костецького «Домашній твір»

- Хто впізнав себе у поведінці Вітька? Який він?
- Кожен член сім'ї має свої обов'язки, тобто зобов'язання перед іншими.

Головний ваш обов'язок – навчання, але ви повинні виконувати й інші заняття вдома. Які обов'язки ви маєте, ми зараз озвучимо. (Діти називають свої обов'язки як члена родини).

- У дружних родинх доброзичливі стосунки, всі розуміють одне одного, поважають і допомагають. У таких сім'ях дорослі піклуються про дітей, а діти й онуки з повагою і шаною ставляться до старших, прислухаються до їхніх порад. Але буває, що діти не чують дорослих, наполягають на тому, що мають право на свою думку. Вони часто сперечаються. Що скаже з цього приводу юрист? Слово надається

- У дитини, як у кожної людини, є права. Діти мають право на свою думку. Але чинити, спираючись на неї, ви можете лише в тому випадку, якщо ця думка не зашкодить ані вам, ані іншим людям. У вас немає життєвого досвіду, і до 18-ти років за ваше виховання та розвиток відповідальність несуть ваші батьки.

Ви зростаєте в сім'ї, в оточенні турботи рідних – це одне важливе ваше право. Але право не може існувати само по собі, без обов'язку. Отже, ваш обов'язок – шанувати батьків, бути уважними і чуйними. Намагайтеся помічати, коли потрібна ваша допомога. Не чекайте, коли вас попросять, самі запропонуйте її.

4. Робота з підручником

- Ви зараз прочитаєте мудрі думки, пов'язані з нашою темою (с. 49).

Запам'ятайте їх. Скажіть, що об'єднує ці висловлювання?

- Шанування батьків – один із найсвятіших обов'язків людини. Батьки вас виховують, учать добра, пестять, люблять. І як же не відплатити їм пошаною, любов'ю, ласкою і допомогою?
- Я думаю, що зі мною погодиться психолог -
- Так. Батьки нічого не пожаліють для своєї дитини. Це вони у хвилину небезпеки ніколи не згадають про себе, все віддадуть, щоб захистити свою дитину. Їхня любов не знає кордонів страху, сумнівів, розрахунків. Вони часто страждають, якщо їхніх дітей спіткало лихо, і розцвітають,

стають молодшими, сильнішими, коли бачать, що їхні діти вирости порядними людьми.

5. Робота з прислів'ями

- Пригадайте прислів'я, пов'язані із сім'єю
 - Що робить батько, те й його дитячко.
 - Шануй батька й неньку, буде тобі скрізь ... (гладенько).
 - Яке дерево, такі ... (в нього квіточки), які батьки ... (такі й діточки).
 - Який кущ, така й ... (калина), яка мати, така й ... (дитина).
 - Яка сім'я, такий ... (і я).
 - Який дуб, такий ... (тин), який батько, такий ... (син).
- Діти, сподіваюсь, ви шануєте своїх батьків. Розкажіть про це. (Думки дітей.

1 учень. – Я шаную своїх батьків за те, що вони докладають зусиль, щоб я росла вихованою, привчають до роботи.

2 учень. – Мене батьки вчать добра, безмежно люблять і допомагають у навчанні.

3 учень. – Я люблю батьків за те, що вони вміють пробачити, працювати і ласкаві).

- Пройде час – ви станете дорослими і теж батьками. Народна мудрість вчить: «Що зробили для батьків, те зроблять для тебе твої діти».

6. Фізкультхвилинка

7. Робота в групах

- Якщо ви дружні, розподіліться на групи по 8. Пограємо в гру «Навчаючи учусь».

- Ми всі повинні пам'ятати, що в житті ступимо на стежку, яка зветься Старість. У вас є картки, на яких записано по одному закону спокійної старості. Вам потрібно прочитати закон, запам'ятати його, а потім переказати кожному члену своєї групи, а також вислухати та засвоїти зміст карток членів вашої групи. І таким чином кожен із вас дізнається про кілька законів одразу. Отже, повторимо правила гри:

Прочитай	Запам'ятай
Розкажи	Вислухай
Засвой	Повтори

- Всі зрозуміли? Тоді починаймо!

(Представники груп називають закони).

- Вашим рідним потрібна турбота, ласка, розуміння

8. Робота в парі

- Прочитайте уривок з вірша Дмитра Чередниченка «Як ти з матір'ю говориш?» на с. 51. Про що в ньому йдеться?
- А як ви розмовляєте з мамою? Ваше добре слово, підтримка просто необхідні мамі. Чим менше ви будете засмучувати її, тим довше мама залишиться молодою та гарною. Розподіліть свій день так, щоб залишився час на хатні справи. Мама дуже зрадіє, коли побачить помите взуття, вичищений одяг, а можливо... (перегляд відео, де учні класу розповідають про те, як вони допомагають вдома батькам).

VI. Підбиття підсумків уроку. Рефлексія

Додаток В

«Із методичної скарбнички»

Гра «Добрі та погані вчинки»

Плескати в долоні, коли почуєте про добрий вчинок.

Орієнтовні вчинки:

- добре навчатися, бути уважним на уроці;
- не мити руки перед їжею;
- допомагати по господарству;
- ділитися з товаришем тим, що у тебе є;
- хвалитися;
- вітатися з дорослими та своїми однокласниками;
- брати чужі речі без дозволу;
- піклуватися про хатніх тварин;
- шанувати і любити своїх батьків.

Гра «Доповни правила»

1) Правила поведінки в тролейбусі, автобусі, трамваї, маршрутному таксі.

- Чекаючи транспорт, не можна стояти... (на краю тротуару).
- Під час посадки не можна... (штовхатися).
- Слід поступатися місцем людям... (похилого віку).
- Якщо в салоні немає вільних місць, тримайся за... (поручні).
- Обов'язково потрібно проплачувати... (проїзд).
- (Не можна)... галасувати в салоні, висовувати руки та голову у відчинені вікна.

- Під час руху... (не можна) стояти на сідцях і притулятися до дверей.

2) Правила поведінки в метро

- Спускаючись ескалатором, потрібно триматися за... (поручні).
- Підходити до дверей вагону можна тільки після... (повної зупинки потягу).
- Входити до вагону можна тільки після того, як... (вийдуть пасажери).
- Якщо щось упало на колію, не... (діставай річ самостійно), повідом про це... (працівника станції).

Гра «Школа дружби»

На дошці великими буквами написано слова: «Школа дружби». Учні об'єднуються у групи. Учитель пропонує їм уявити, що вони — вчителі в школі дружби і повинні пояснити своїм учням, як подружитися одне з одним.

Наприклад: щоб подружитися з братами і сестрами, треба частіше цікавитися їх справами тощо.

- Що ви порадите людині, яка хоче мати друзів, але не може їх знайти?
- Що потрібно зробити, щоб ваш друг дитинства залишився вашим другом на все життя?
- Чи хотіли б ви мати сто друзів?
- Якби ви зустріли людину, у якої сто друзів, про що б ви її запитали?

Гра «Я почну, а ти — закінчуй»

- Друг — це той, хто...

- Мого кращого друга я ціную за...
- Справжній друг ніколи не...
- Я можу бути гарним другом, тому що...
- Дружити — це значить...

— Дружба не може бути міцною, якщо в ній немає місця довірі, чесності, принциповості. Друг завжди допомагає в біді, захистить, підтримає, ...

Робота в групах

— Скористайтеся словами для довідок та доповніть речення.

Довідка: жарт, жорстокість, правопорушення, злочин, хуліганство, неввічливість, неповага.

Приклад 1. У спекотні дні хлопці часто поливають один одного водою. Це... (жарт).

Приклад 2. У спекотні дні хлопці часто поливають один одного водою. Але ось один з хлопців додав у воду яскравий барвник, і... сорочка у його товариша змінила колір у деяких місцях. Це... (хуліганство).

Приклад 3. Петрик за звичкою кинув свій портфель будь-де. Однокласники заховали портфель, і коли Петрик почав шукати його, налякавшись, що портфель зник, віддали загублену річ, порадивши при цьому не кидати речі будь-де, а бути акуратнішим. Це... (жарт).

Приклад 4. Двоє школярів вирішили пожартувати над своїм товаришем і заховали його зимову шапку. Саша, не знайшовши шапки, пішов додому без головного убору. Погода була холодною, і наступного дня Саша лежав з високою температурою хворий. Це... (жорстокість).

Приклад 5. Діти бешкетували на перерві і кидали одне в одного повні портфелі. Але ось один з портфелів влучив у голову дівчинці. У результаті —

тяжка травма. «Ми не хотіли, ми просто жартували»,— виправдовувалися діти. Але чи можна назвати це жартом? Це... (правопорушення).

Приклад 6. Василько кидав сніжками по машинах, які проїжджали повз нього. Одна зі снігових кульок потрапила у лобове скло автомобіля. Водій від несподіванки різко загальмував. Водій машини, яка їхала позаду нього, не розраховував на це, і в результаті обидві машини стикнулися. Один з водіїв отримав тяжкі травми на все життя. Як назвати вчинок Василька? Це... (злочин).

Приклад 7. Підліток, демонструючи друзям свою вправність, цілиться каменем у вуличний ліхтар. Влучивши, вигукує: «Є!» Це... (хуліганство).

Приклад 8.— Алло! Мені Ігоря! Немає? Ну, добре... Хто питає? Так, друг один... Гаразд, я зателефоную пізніше... Розбудив? А ви що, вже спали? Але ж ще рано... Це... (неввічливість).

Приклад 9. Марійка взяла книжку в читальній залі, їй необхідно вивчити на урок вірш. Переписувати його не хочеться. Марійка вирвала сторінку з книжки. Це... (хуліганство).

Приклад 10. Татко весь вечір сидів біля комп'ютера, готував доповідь на конференцію. Перед вечерею він попросив нікого не користуватися комп'ютером, бо в нього ще багато роботи. А Юрко хотів пограти у нову гру. Поки татко пив чай, Юрко відключив таткову програму і почав грати у свою гру. Але коли батько зайшов до кімнати, хлопчик згадав, що він забув зберегти татові документи. Це... (неповага).

Брейн-ринг "Що треба робити, щоб ...".

Бути добрим. — Робити добрі вчинки.

Бути ввічливим. — Говорити ввічливі слова.

Бути працьовитим. — Працювати.

Бути милосердним. — Виявляти співчуття.

Бути щедрим. — Ділитись з друзями іграшками, іншими речами.

Добре вчитись. — Бути уважним, багато читати, виконувати завдання вчителя.

- Бути сумлінним. — Не обманювати, говорити правду.

Вікторина «Чи знаєш ти свята нашої країни?»

- День Незалежності України? (24 серпня).
- День Державного Прапора України? (23 серпня).
- День Конституції України? (28 червня)
- Міжнародний жіночий день? (8 березня)
- Шевченківські дні (вшанування пам'яті українського генія — Тараса Шевченка)? (9–10 березня)
- День пам'яті про Чорнобильську трагедію? (26 квітня)
- День праці і солідарності трудящих? (1–2 травня)
- День Перемоги? (9 травня)
- День Матері? (Друга субота травня)
- День знань? (1 вересня)
- День Збройних Сил України? (6 грудня)

Вправа «Чим ми схожі?» (робота в парах)

— Усі люди різняться між собою. Одні мають білий колір шкіри, інші — чорний або жовтий. Одні люди високі, інші — невисокі. Одні стрункі, інші — гладкі. Люди звертають увагу на відмінності, але це не означає, що хтось є кращим за інших. Учитель пропонує учням знайти спільні і відмінні риси з товаришем (смаки, уподобання, заняття). Необхідно назвати 5 відмінностей і 5 спільних рис.

— Цією вправою ви довели, що ми є різними, але у нас багато спільного, того, що нас об'єднує, тому не варто ображати інших. Дуже важливо сприймати людей такими, якими вони є, навіть коли їх уподобання відмінні від твоїх.

— Навчіться поважати тих, хто відрізняється від вас!

Творча вправа «Для моїх рідних»

Учитель пропонує учням записати на окремому аркуші імена всіх членів своєї сім'ї, залишивши простір між ними. Під кожним ім'ям діти мають записати три речі, які любить той або інший член їх сім'ї.

Потім на іншому чистому аркуші просить учнів знову записати імена всіх членів своєї сім'ї. Використовуючи свій перший список, діти мають написати біля імен своїх близьких те, що вони (діти) могли б зробити, щоб доставити своїм рідним радість і задоволення. Таким чином, складається план любові для всієї сім'ї. Учитель пропонує дітям, не відкладаючи на завтра, приступити до виконання свого плану.

Творча вправа «Турбота про близьких»

Учитель пропонує учням написати два списки з п'яти обов'язків, які вони вважають головними у житті своїх батьків і в своєму житті. Обговорює з дітьми, які обов'язки їм виконувати легко, а які — складно; і як навчитися з радістю піклуватися про своїх близьких.

- Які загальні якості є у всіх на світі мам?
- Якими словами ви зустрічаєте маму, коли вона повертається додому?
- Як мама зустрічає вас після розлуки?
- Розкажіть про найдорожчий для вас матусин подарунок.
- Розкажіть, як мама переживає за вас, коли ви хворієте або у вас є певні проблеми.

— Чи переживаєте ви за маму, коли у неї труднощі, або коли вона хворіє?

Висновок. У дружній родині всі піклуються одне про одного. Дітям необхідно шанобливо ставитися до членів сім'ї. Їм потрібні увага, турбота, ласка, розуміння.

Вправа «Розвиваємо пам'ять».

Домовтеся, хто з вас першим тренуватиме свою пам'ять, а хто буде тренером. Тренер повільно читає слова. Той, хто їх слухає, до кожного слова

робить позначку-малюнок. По закінченні читання він, дивлячись на позначки, згадує та називає слова. Після цього слова читають удруге й перевіряють правильність їх запам'ятовування.

Слова для запам'ятовування: зебра, альбом, весна, ключ, сміх, будинок, водоспад, урок, гра, пластилін. Метелик, корабель, кулька, книжка, сонце, повінь, дружба. Людина, зозуля, м'яч, морква, чашка, лампа.

Для нотаток

Видруковано у редакційно-видавничому центрі МДУ
89600 м.Мукачево
Вул.Ужгородська, 26
Тел. 2-11-09